

Réhon József
Zarándból nézve

Réhon József

Zarándból nézve

Sarusi (Kurtucz) Miska
erdélyi szemmel

Jegyzetfüzér – Aradról – Sarusi Mihály könyveiről

Corvinka Könyvek
Békéscsaba, 2015

Felelős kiadó:
Kállai Gyöngyi

Megjelent
Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata
és egy magyar
támogatásával.

ISBN: 978-963-??-????-?

Réhon József ©

Nyomdai munkák:

Kolorprint Nyomdaipari Kft., Békéscsaba

Felelős vezető: Knyihár János

TARTALOM

<i>M.: Bevezető helyett</i>	7
Jaj, regó-rejtem	11
Fecskeúton	18
„Itten éldegélünk”	21
Sarusi Mihályról, könyveiről	29
Sarusi, Kurtával, Zarándban	33
Körmendi és Sarusi szabad csapat: „Bordaropogtató öleléssel”	40
Boros úton Sarusi Mihállyal	43
Csaba (?) írója Aradon és	47
Sarusi Mihály: Hiábahaza	52
Három kurta beszély a vég-gyulai költőről	56
„Eszi, nem eszi, nem kap mást!”	60
„Majdnem” 70 éves Sarusi Mihály	62
Szilveszteri paródia	68
Zarándi füzet	70
<i>Kurta György: Magyar Krisztus, még mindig</i>	74
<i>Erdélyi és etelközi tárgyú (s vonatkozású) Sarusi-könyvek</i>	81

BEVEZETŐ HELYETT

Sarusi Mihály aradi barátjának, Réhon Józsefnek az írásai olvashatók e kis kötetben a csabai-iratosi-almádi szerző műveiről. Sarusi könyveiről, meg arról a világról, amely ihletője e munkák jó részének. Az aradi, békési, csanádi, zarándi, bihari magyar és nem magyar népelet és értelmiségi szigetvilág, falusi és városi, népi és urbánus hangulatainak egymásba való áttűnéséről. Arról a szeretetről, ami összeköti az itt élő embereket. Arról a tengerbúról, bánatról, örömről, szenvedélyről, honszeretetről és hazaárulásról, emberségről, embertelenségről, mindarról, ami összefűz vagy elválaszt bennünket. Vonzásokról és taszításokról. E két államban élő egy népről. Ugyanarról. Mit nem lehet kettévágni semmiféle álságos ’békekötés’-sel. ’Határ’-ral. Hazugsággal. (Mennyi elavult – vagy épp csak visszájára fordult – érték és értéktelenség!) ...Fölmorzosolni annál inkább.

Réhon József írásai karcolatok, jegyzetek, olvasói élménybeszámolók. Fölismerések és rácsodálkozások, mert hogy a nemzedéki (és álladalmi) – nemzetállami-állampolgári – eltérés ellenére mégiscsak ugyanaz az élményvilág. Réhoné és Sarusié. A csabaiaké-iratosiaké, meg a belényesieké-aradiaké. Nem csak az úgynevezett trianoni döntésnek köszönhetően, hanem amióta itt él – ott, Aradban, Zarándban, Biharban, Békésben, Csanádban – ez a

nép. A török jellegű magyarítás után (tíz magyarból kilencet kardélre hánytak, egy úszta meg élve valahogy) e tájon vegyesen élünk szlovákkal, némettel, románnal, szerbvel. Csabán is, Aradon is a száz évvel ezelőtti többség kisebbséggé vált. Réhon is, Sarusi is... érteni igyekeznek azt a másikat. Érteni és szeretni. Már csak azért is, mert mást nem tehetnek. Másképp mit érne az egész. Ha ez gyakran nem is olyan egyszerű.

Szeretni... a gyantai (...remetei, tárkányi...) gyilkost? A nyilas vagy a vasgárdista, netán a szekus vagy az ávós hóhért. Hogy lehetne. Sarusi is, Réhon is tudja, egy nép sem azonos a bűnösökkel. Hogy annál több legyen az azonoság... egészen lent (lent? fönt? bent!), a lélek legmélyén.

Baráti írások ezek, nem szakkritikák. Szerencsére. Nem tesz úgy a szerző, mintha semleges lenne, érdektelen. Éppen hogy... érdekelt. Elfogult. Szorít az írónak. Hogy az minél pontosabb legyen. Ne hibázzon. Telibe találjon! Hű maradjon... annyi mindenhez.

Mindahhoz, amihez érdemes. Körös-parton, Maros-parton, Balaton-parton. Akárhol. Ha úgy adódna, az Óperenciás-tenger túlsópartján is.

A kis kötet (melléklet gyanánt) közli a Michael de Curtaként Párizsban elhunyt zarándi féloláh-félmagyar (vagy tán egészen az) kurtanemes-ivadék másodszületett fiának, Kurta Gyorgyénak a jegyzetfüzérét, amelyet az unoka, Kurta Misu (Zarándvármegyéből) őrzött meg. (Tudni való: a Sarusi Mihályt fölnevelő, Fehér-Körös melléki /Békés-/

Csaba valaha a Fehér-Körös két partját átölelő Zaránd vármegyéhez tartozott.) (Az író több helyütt következetesen zarándinak vallja magát.) Zaránd helység magyar eredetű lakóinak Oláhországi Kurta Köre juttatta el a kéziratot a kurtamagyarországi kiadónak. Segítvén abban, hogy kikeredjék, valamennyivel teljesebbé válják az a kép, hogyan látják némelyek Sarusit Erdélyben, azon belül elsősorban (mái) Aradban, (volt) Zarándban, (töredék) Csanádban. Az Arad, Várad, Szeged közti magyar világban.

M.

JAJ, REGŐ-REJTEM!

Elöttem könyvek: *Petőfi: más; Fekete-Zaránd.*
Postán érkeztek Balatonalmádiból, Sarusi Mihálytól.
Könyvespolcomra nyúlok, s leveszek egy harmadikat is,
a *Vagabundkorzót.*

Vegyész lennék, ódivatú. Ha kezembe kerül egy új, modern szakkönyv, nekigyürkőzöm, figyelmesem olvasom, tanulom, s az elégedettség boldog melege jár át, ha értem is a sorokat.

Olvasom Sarusi Miska könyveit, figyelmesen, elmélyülten. Értelmezem sajátos mondatait, ízlelem nyelvezetét. Kereselem a titkot, amely elvezet mondanivalójának értéséhez.

*„Amikor,
ej, regő rejtem,
megőrülve tilinkózta végig,
regő, rege-rejtem
a Móc-havast,
jaj, regő-rejtem!”*

Ez Janku...

Értem ez az *Eleje-rege.*

Olvasom tovább. Jön még két világháború is. A Fekete-Zarándon, a Fekete-Körös mentén is átvonultak a katonák.

Testemet átfutja ugyanaz a meleg, amit a modern alkímia titkainak megfejtésekor éreztem, s talán akkor is, ami-

kor csaknem hat évtizeddel ezelőtt Ady *A fekete zongoráját* olvastam, s kerestem elrejtett értelmét.

„*Rege vala, rege. / Vala.*”

Valóban volt. Úgy volt, ahogyan Sarusi Miska írja.

– Nem értjük!

Mondják a fiatalabbak, akiknek kezébe adtam könyveit.

Hiába jár botladozva Sarusi Mihály a hegyek között, a folyók mentén, a városokban s a falvakban, hiába keveri a neveket, én értem őt. Mindent értek.

Hogyne érteném, hisz én Bélavárban, amúgy Belényesben születtem. Tudom, miért ünneplik április 17-én a „város napját”. Azt is tudom, hogy történt *Brigye–a gyilkos-rege* 1944. szeptember 25-én. Megnevezem a falut is: Gyanta. Jártam temetőjében.

Én ismertem Brigye „bélavári” vendéglőst, jártam a kocsmájában, amely a Régi Piacnál volt. Ismertem a fiát is, aki kiadta a tűzparancsot.

„...rege! / Rege.”

Bocsássá meg nekem Sarusi Mihály, hogy *a Vagabund-korzó, Petőfi: más* helyett mégis inkább *a Fekete-Zaránd*-ban időztem többet.

Kezébe adnám a fiataloknak – azoknak is, akik nem ismerik a vidéket – Sarusi Mihály könyvét, s szívesen magyaráznám, mi történt itt, hogy esett meg amott az, ami ma már csak (?) rege.

***

A Petőfi: más-ban Sarusi Mihály már közelebb korzózik Aradhoz. Böven elidőz Simonyifalván. Csupa-csupa ismerősök kísérik, perlekednek.

Természetes, hogy elfogult vagyok.

Demográfiai hullámvölgy a Körösközön, írja az aradi Szövetnek (1998 februárjában). S való, Simonyifalván is 1910-ben 359-en (K. G. tanulmányában 450-en) iskolakötelesek a településen, 1998-ban 63-an.

Folytassam?

Végre eljutottak Sarusi Mihály könyvei Aradra is s valamivel távolabb, a Fekete-Körös partján, Bélavárban, amúgy Belényesben is lennének értői regéinek. Ott még valamivel ezernél többen olvasnak magyarul. S van ott még egy néhány faluból álló magyar sziget is.

Hát, kedves Miska, köszönöm a könyveket. Ügyeskedj egy kicsit. A Fekete-Körös partján talán jobban várják és értik a „regéket”, mint Balatonalmádiban, a „magyar tenger” partján.

***

„*SIMÁND, népes oláh-magyar mezőváros Arad megyében, Aradhoz északra 4 mfnyire: 496 kath., 4208 n.e óhitű, 15 ref., 401 zsidó lak., óhitű anyatemplomokkal, synagógával, több derek urasági épületekkel, postatisztséggel, s váltással Arad és N. Zerind közt, serházzal, pálinkafőzőházakkal.*” (*Magyarország Geographiai Szótára, Kiadta FÉNYES ELEK. IV. Kötet, Pesten 1851*)

„Nem volt ez a falu nevezetes hely, de „híresség” nélküli sem. Valamikor az egyik kastély pincéjében töltött egy éjszakát Rózsa Sándor, a legendás hírű betyár.

Különbén nagy falu volt, községnek is beillett. Az Arad–Nagyvárad út metszette át. Alsó–Simándon laktak a magyarok és a németek, Felső–Simándon a románok.” (Galló Géza: Szavát ne feledje – Arad – 2003)

GYILKOS REGÉK

Vagabundkorzón Sarusi Mihállyal és nélküle, a Nagy Magyar Alföldön, a piros vonalon túl, útban Fekete-Zaránd felé.

A mieink megírták.

Cseres Tibor először EZT, később AZT is. Sarusi Mihály egyszerre szólt ERRŐL is, ARRÓL is. A TÖBB-ről bővebben, a KEVESEBB-ről rövidebben. Néhányan, írástudóink közül, csak ERRŐL beszélnek; ARRÓL hallgatnak. Várják, hogy AZOK, akiknek az ARRÓL már ERRŐL-ként jelenik meg szóljanak: EZ volt, ÍGY volt!

Várják...

Hiába!

Ők csak AZT tudják, EZ elsikkad, meg sem történt.

Miről írnak? Miről olvashatunk?

Egy misztikus, másfél század után már történelembe gyökerezett számról, a 40 000-ról, az 1848–1849-es magyar szabadságharcban legyilkolt ártatlan románról, a 200 felégetett faluról, no meg a Horthy-fasizmusról. A Benes-dekrétumok, mondják, már nem élnek, elévültek, de azért maradnak.

Hát, így nem forog a világ kereke.

***

Negyed százada történt. „Nevelő tisztem” – magas volt a rangja, alezredes – látni akarta simándi kertünket, a már rég üres, pókhálós ablakú családi házunkat.

Miért?

Miattam?

Az általa „veszedelmes emberként” aposztrofált, 1944 szeptemberében elcsavargott, ausztráliai emigrációba kényszerült Galló Géza miatt?

Autóba ültettem, elvittem, megmutattam. A padlást, a pincét is. Így kívánta.

Megnyugodott.

Én nem egészen.

Szalonnát sütöttünk.

– Tudja maga, mi történt Simándon 1919-ben?

A feleségemmel együtt – valójában csak Ő tekinthető simándinak – tettettük magunkat.

– Ismeri az Endresz családot?

A fejünket ráztuk. Hazudtunk.

– Az egyik fiú magyar katonatiszt volt, meggyilkolta a simándi román papot.

Ez igaz! Gyilkos regé.

Meglepett, hogy ez az alapján véve jóindulatú és tudatlan állambiztonsági tiszt ismeri ezt a történetet.

Valójában csak az igazság felét tudta. Vagy csak erről beszélt?

Apósom, Galló Géza bátyja, érettségi előtt álló diákként tanúja volt az akkori tragikus eseményeknek. Még öreg korában is csillogó szemmel beszélt az Endresz fiúról, aki kis csapata élén visszalovagolt a faluba, rendet csinálni.

Csukay földbirtokos akkor már halott volt. Kitaposták a belét, kastélyát felégették. A törvény helyébe a gyilkos erőszak lépett. A magyarok, a németek rettegetek, menekültek. Az apósom is. Négyéves öccsével a nyakában Elek felé futott.

Így kezdődött.

Az Endresz fiú visszaütött.

A menekültek visszafordultak.

A faluban REND lett.

– Gyilkosság volt ez is, az is – emlékezett az apósom. De ahogy az a fiú megülte a lovat...

Ennyire tellett akkor a visszavonuló magyar katonák erejéből.

Az én bátorságomból is csak egy okos, de sunyi, péteri tagadásra futotta.

* * *

Már a szabadabbnak mondott időben simándi korzózásra invitáltam Sarusi Mihályt. A Zsigray és a Török család gyökereit kerestük.

– Ez volt a Zsigray-ház! Így hallottam.

Irodalmi rege.

Bekopogtunk, érdeklődtünk, románul.

– Nem! Erről nem hallottunk. De ebből a házból hurcolták el a magyarok a meggyilkolt papot.

Becsületükre válik, hogy ezt tudják, számon tartják, 80 év után is.

A Csukay-rege?

* * *

A Török-ház?

Lebontották? Átépitették?

Nincs már a faluban ember, aki erről bármit is mondhatna.

Zsigray Julianna, Török Gyula...

Legalább a nevüket ismeri valaki a simándi magyarok közül?

Hosszú évek óta nem világít „lámpás” a simándi magyar gyerekeknek.

Ez nem gyilkos rege. (?)

Csak rege?

Szomorú, simándi, magyar rege.

FECSCKEÚTON

Az utóbbi években, csaknem szabályos időközökben, Sarusi örömomre és szerencsémre megszólít egy-egy új könyvével. Karon fog, magával visz, inkább sodor, hol a vagabundkorszóra, hol a keserűen is szép Fekete-Zarándba, esetleg Csonka-Csanádba.

Közben beszél hozzám. Szól Petőfiről és a Többiekéről, másképpen.

A balladák világában járunk.

Greguss Ágost szerint, ha annyi zavaros évtized után még jól emlékszem, a ballada: tragédia dalban elbeszélve.

Sarusi Mihály prózája nem dal, de keserű ének, mégis ballada: hézagos, szaggatott, párbeszéd.

Legújabb könyve, sorrendben a huszonhatodik, a Fecskeúton, a közelgő könyvnapra készült. Jó, hogy lett, nagyon fontos, hogy van. Kellett az az író tábor.

A berekfürdői író tábor 1999-ben első ízben látta vendégül a magyar irodalom néhány, az Alföldhöz és a nemzeti értékekhez kötődő alkotóját. Erre az író táborra épülve jött létre 2001-ben a Bereki Irodalmi Társaság, amely egyik alapvető feladatának tekintette a Berekfürdőben született írások kiadását. Sarusi Mihály Fecskeúton című munkája a harmadik a berekfürdői könyvek sorában.

Könyvének szerkezetét Mikes Kelemennek nem létező nagynénjéhez írott levelei is alakították. Munkája első részében fürdőbeli borbélyként írja „kúrlap”-jait ángyijához. Ezek a levelek utánozhatatlanok, sarusiasak, tűzdelve

vannak új szavakkal, szókapcsolatokkal. Nem erőltetettek, természetesekek, frappánsak ezek a nyelvújítási játékok.

Újra és újra kérdelem magamban, most már a nyilvánosság előtt is, mikor fogják már a József Attila-díjon is túl, kellő súllyal értékelni azt az irodalmat, amit Miska szolgál? Ez az alföldi, nemzeti irodalom, ma, kies hazánkban leszorul az útról, kiszorul még az író táborokból is.

Vigyázni kell a még létező bereki feredőkre!

Lehet, az olvasó meglepődik a „kúrlapok”, a Kúrbament, a Kórközben, a Kúrjava, a Kúrban, a Mao-kúr címek olvastán s némi frivol huncutságot is tulajdonít Sarusi Mihálynak. (Talán igaza is van az olvasónak.)

A szerző azonban körültekintően magyaráz:

„Itt, mindjárt az elején, szabadjon, ángyom, megjegyezni, ez nem az a kúr, mint amelyet kis csanádi falunkban az utca-kölykök emlegetni szoktak, ha elszalad velük a szekér. Ez a kúr az urak kúrja, nem amolyan egyszerű-pusztai, sáros, homokos, agyagos, köves, árvalányhajas, satöbbi vizesgödör, amelyben meg lehet mártózni, némi gyógyulás, fickándozás, hűsölés, egyebek végett, nem! Nem parasztferedő: kúr ez, kúr az.

Ők így hívják, mi pedig bagyjuk rájuk.

Hogy ne mondjam – tán elviseli, ángyom, ha felsorolom – annyféle kúrról hallottam már rövid (tán tizennégy éves) kúrfodrászati ügyködésem során, hogy ha lenne hajam, mind egy darab szálíg az égnek meredne. Annyi.

Hogy ne kapkodjam el és mindjárt az elején tisztázzam tudván, ángyom, Csanádban nem sok sváb, csípszer és egyéb törzsbéli dajcs vagyon s így kend honnan a csudából tudná?! – kúr (németesen Kur) annyit tesz, mint magyarban a feredő. Téli, nyári, fedett, nyitott, gyógy, verseny, sport, láb, miegyéb!”

(Szó szerint a Kur kúrát, gyógykezelést jelent.)

A könyv második része a Föcskeúton (Kúnberekbe, s vissza) fejezetcímet viseli. Ide-oda cikáznak ezek az írások, de leginkább a hazaszeretet érzését hozzák-viszik a föcskék.

„Föcském, föcském,
Mondd meg nekem,
Ki a legszebb a világon?
Hol a legjobb madárkám?
Berekben – egyebütt a nagy Földtekén – (az Öregisten ke-
belén.)
– Boldogasszony.
Valamelyik.
Föcskelátta Magyar Segély.”

Sarusi Mihály mulat is Berekben. Hogyan mulat?

„– Szerdán délben más itce bor az ijedtségre.
Elébb más miatt.
Fél itce bikavér meg fél itce kékfrankos a Kisországba
szakadt felföldi, meg a Nagyvlachiába szorított erdélyi ma-
gyar fiúkkal.
Mert hát: ami sok, az hogyne.
– Jó kis évezredköszöntő!
Midőn ők még mindig idegen állampolgárnak számítanak
Magyarországban. Este indul a gyors, reggel, kora délelőtt
otthon vannak a székely fiúk. A Kárpát-inneniek meg fél
napon belül.
– Milyen kicsi ez az ország.
Mi tagadás.”

„ITTEN ÉLDEGÉLÜNK”

Sarusi Mihályról,
„Kismagyarországról” és „Odaátról” az Alföldi képek után

„Nem tudom, hogy kell ma magyarkodni egy versben.
Lehet-e, kell-e. Magam is csak mély dübömben és indulat-
rohamomban fanyalodtam erre, ha muszáj volt.
Mert van muszáj.”

(Gyurkovits Tibor, Lyukasóra 2005. november)

Többször írtam már Sarusi Mihályról és könyveiről. Amikor kézbe vettem egy-egy munkáját („munkácskáját”), még el sem jutottam az utolsó oldalakig, kényszer ülte meg a lelkemet: erről írnom kell!

Írásaival kiprovokált érzéseimet, hangulatomat öntöttem szavakba, mondatokba, foglaltam sorokba.

Hosszabb lélegzetű ismertetőre eddig nem gondoltam. Most igen.

Bátortalanul, néhány súlyrésznyi, kishitűséggel, gátlásokkal indítom próbálkozásomat. Érzem, jó ügyet szolgállok, bár tudom, ítésként csődöt mondok. Bírálat, éles kritika helyett csak ismertetésre telik elfogult barátságomból. Azért szembenézek az olvasók szigorával, a tárgyilagosságot számon kérhetik tőlem.

Ha meg is bántom Sarusi Mihályt, kimondom: itt, „Kismagyarországon” nem tartozik a legolvasottabb kortárs írók közé. Errefelé már régen fejtetőre állt az értékrend.

Azért ismerik őt a Nagy Magyar Alföldön, főleg Békésben, most már a dimbes-dombos Dunántúlon, a Balaton partján is. A harminc kötet nem sikkadhat el, a József Attila- és a Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjnál, a Füst Milán-jutalomnál (ne gondolja bárki, hogy ezeket lebecsülöm) többet is érhet.

Békés határában, a túloldalon van néhány község – mindenekelőtt Kis- és Nagyiratos, Simonyifalva – meg egy város, a Magyar Golgotának mondott Arad, ahol Sarusi Mihályt jelölik meg a legolvasottabb magyar kortárs íróként. Vannak olvasói, hívei a Fekete-Zaránd völgyeiben, medencéiben is.

Soknemzetiségű családja, a Kurtucz név (a „Szökőélet” vallomáskötetben árulja el az író, mi köze Sarusi Mihálynak Kurtucz Mihályhoz) köti ahhoz a vidékhez, amelynek benépesítését, későbbi életét családregényében, a Magyar Krisztusban írja meg.

Ákár jelképnek is tekinthető, hogy Sarusi Mihályról az egyik első fénykép Aradon készül; ekkor kilenc éves.

***

Mindez kevés ahhoz, hogy elvitassuk Békéscsabának, szülővárosának elsődleges jogait. A csabai Szajján (Magvető, 1981) beszélyfüzére, A kaporszakállú nádvägő (Magvető, 1985) című kisregények, későbbi munkái is jelzik, kié Ő valójában, úgy elsősorban.

Amikor addigi világát már szűknek érzi, elindítja „Nagyfalu” felé a dohánykertész zselléreket, s másfél százzal át kíséri figyelemmel, írói munkájával sorsuk alakulását. Megszületik a Magyar Krisztus (Szépirodalmi

Könyvkiadó, 1986). Olyan időben érkezik meg ez a könyv Aradra, Kisiratosra – ma sem tudni, hogyan –, amikor azt az olvasóknál csak az állambiztonságiak keresték tartóbban.

A Végző Kovártélyom című költemény (Csavargó ének, 1965–2000, Magyar Téka Erkel Sándor Könyvesház) amolyan ráütő rímként idézi fel a Magyar Krisztus hangulatát.

Amikor már szabadabban olvashatták a túloldalon is Sarusi Mihály könyveit, s már találkoztak személyesen is az íróval Kisiratoson és Aradon, a Petőfi: más (Szépirás Kiadó, 2002) eljut Simonyifalvára, némi zavar gerjesztődik „a hovatarozást” illetően, akár itten, akár ottan éldegélünk.

Még el sem ment Sarusi Mihály Csabáról Almádban – túl volt már a Vagabundkorzón (Barbaricum Könyvműhely), s megszületett a Fekete-Zaránd is (Tevan Kiadó, 2002) – máris kérdezték tőle: a csabai Szajnához szokott író miről beszél majd a Balatonnál?

Nem lett hűtlen a pusztához (Alföldi Képek, Barbaricum Könyvműhely, 2005), járt a Berekben is (Fecskeúton, Bereki Irodalmi Társaság, 2003), többször megfordult Kisiratoson (Kisiratos helynevei, 1987, ELTE; Kisiratos ragadványnevei, 1992, ELTE; Csonka-Csanád, 2001, Körös Könyvtár, 2001; Szálbek-Iratos, 2005, Irodalmi Jelen Könyvek; Személynevek Kisiratoson, 2005, ELTE) és nem feledkezett meg a kárpátaljaiakról sem, közben már megírja a Balatoni fiúk történetét is (Püski Kiadó, 2004).

Döntsenek az olvasók, hol van inkább otthon Sarusi Mihály.

„A csabai Szajna” Almádban?

Ha az nem is, a Körös viszont éppen itt...

A Körös-part, mely szinte mint...

Nem mint a Balaton-part, nem is akár a Szajna mente, de valahogy majdnem ugyanaz. A kérdés csak az: mitől?”

Ő is mondja, én is bölintok, persze, hogy tőled, Miska.

* * *

„Apám úgy volt nagyon erősen magyarérezelmű, hogy tudta, honnan jött; tudta azt, hogy a családban vannak román testvérei is – nekem is vannak –; tudta azt, melyik közösség nevelte föl itt, Erdélyben. Olyan világban nőtt fel, ahol az volt a jellegzetes, hogy épelméjű ember barátságban, szeretetben próbált lenni a másikkal.

Ezt tanultam én is tőle.”

Így és ezért lett Sarusi Mihály „népi”, vagy „nemzeti”, mélyen hívő ember.

Gond van a jelzőkkel, az oldalakkal (jobb-bal).

Már azt sem tudni, dicsérni vagy megbélyegezni akarnak velük valakit. Sarusi Mihály vállalja a tisztességeseket.

„Azt, hogy ilyen erősen kötődöm ehhez a tájhoz, ehhez a néphez, azt is apámnak köszönhetem. Ő úgy szerette az aradi magyarságot, az aradi románságot, vagy éppen az aradi zsidóságot, hogy ez a szeretet átragadt rám is.”

Mégis, ha román barátai olvassák írásait, aligha perdülnek táncra.

Miért?

„Román barátaim gyakran mondják, hogy Románia, román szellemiség, román kultúra nincs Erdély nélkül. Valószínűleg igazuk van, de jó lenne, ha ők is megértenék, hogy a magyarság, a magyar szellemiség és műveltség sincs meg Erdély nélkül.”

Bár már jelesnek tekintett néhány magyar ember megtette, Sarusi Mihály nem fogja kijelenteni, hogy neki nem kell Erdély. Román barátaival nem feltétlenül december 1-jén akar ünnepelni és koccintani.

A románok becsületesen hittelt hirdetik: igenis, nekik kell Erdély.

Még nem hallottuk kijelenteni, hogy Decebal és Traianus örökösei nem feltétlenül a Dnyeszter és a Tisza között képzelik el Nagy-Romániát.

Sarusi Mihály ismeri a regéket, a gyilkos regéket is, amelyek még ma is megülik Fekete-Zarándot.

Hallhatjuk tőle a regéket, a gyilkosokat is. A TÖBB-ről bővebben, a KEVESEBB-ről rövidebben szól.

A Fekete-Zaránd című munkája aligha fér meg egy román ember könyvespolcán, pedig ...

Sarusi Mihály balladába illő komorsággal írja meg a belényesi román vezérek, Ioan Ciordas (Csordás János), Nicolae Bolcas (Bolkás Miklós) 1919. április elején megérett halálát. Megnevezi a gyilkosokat: a székely hadosztály katonáit.

Néhány nap múlva Köröstárkányban volt a megtorlás, 90 áldozattal.

Emlékmű áll a községben, 90 névvel.

Nem találtam román irodalmi nyomát a Köröstárkányban és Nyégerfalván történeteknek.

Ismernünk kell ezeket a regéket.

Miért?

Hogy soha sem ismétlődjenek meg.

Marosvásárhelyen sem.

Nem magyar ügy a Paraszt-zendülő rege. „Kocsuba” valójában Seprős (Sepreus) tiszta román falu. A román pad-

lásseprések idején a parasztok fellázdak, a kommunisták gyilkoltak. Fél évszázaddal később Sarusi arra járt. Hallotta a regét, leírta. Neki vannak román testvérei is...

Mi az, hogy irredenta?

Az író az andocsi Mária Múzeumban jár: „nem mentés, tény: a mi búcsújáróhelyünket – Radnánkat – a Közép-Európát balkanizáló napnyugati urak leválasztották rólunk (békésiekéről, csanádiakról, csongrádiakról, s más Tiszán-túli) római vagy sem, mindenesre keresztény katolikus kutyaütőkről.”

A radnai templom, Basilica Minor, a solymosi vár tövében van, Máriaradnán. A Maros túlsó partja Lippa. Ezek történelmi helyek.

Baj, ha fájnak?

Itten is, ottan is, ha nem is mindenkinek.

Sarusi Mihálynak nagyon.

Aggódik is: a Balkán Trianon óta kúszik, nyomul, beljebb és felfelé Közép-Európába (Balkán táncház – Alföldi képek).

* * *

Olvasói, méltatói, kritikusai egyetértenek abban, hogy nyelvezete, stílusa, szókimondása utánozhatatlan, egyedi. Helyenként nyers, talán naturalista is, nem egyszer indultatos. Humora fanyar, vaskos. Laza szerkezetbe foglalja mondanivalóját. Képeit egymás mellé helyezi, montázsszerűen. A hallott, a látott eseményekre balladaszerűen viszsztatér. Utalásait, el- és átnevezéseit maga az író csavarintásoknak, kópéságoknak nevezi. Többek annál.

Kitalált szavai, szöfűzérei, mondatai nem mesterkéltek. Miben gyökereznek?

„Bélavárott hallja az ember (beszélget két asszony az ablak alatt):

– Valál idesnél?

– Valék!”

Valóban így beszélnek a magyarok Köröstarkányban és Várasfenesen a nagy román tenger közepén.

Műveinek olvasása komoly szellemi munkát igényel. Amit ő művel, az IRODALOM, nem „világdivatba kapaszkodó... akármicsoda”.

Írásai nem üzletrendszerinti nagyságok. Ő sem az. Halk, csendes, szerény, szimpatikus ember. Igaz barát.

Nem tudja magát jól „eladni”. Őt meg kell keresni! Fel kell fedezni!

Érdemes!

Olvasáshoz szokott, az írott szót értő barátomnak kezébe adtam a Fecskeúton-t.

Néhány nap múlva szölt.

– Visszaviszem. Szokatlan, nehéz. Fáraszt.

Kértem, legyen kitartóbb.

Hallgatott rám.

Jött, hozta a könyvet.

– Igazad volt. Adj másikat.

– Milyet?

– Ha van, Sarusit.

Kezébe adtam a Fekete-Zarándot.

Nehezem kaptam vissza.

* * *

Tudja vagy nem Sarusi Mihály, mit jelentenek írásai Kisiratosnak?

A római katolikus plébánia Historia Domusa 1819-et jelöli meg a falu, ma már önálló község alapítási évének; 260 családról ír. A helység története jóval régebbre nyúlik vissza. Hol mint családi birtok, hol mint pusztja jelenik meg. A több tucat dohánykertész család, Csanád és Nógrád megyéből, valóban 1819-ben kezdi meg a betelepülést.

Abban, hogy dr. Kovách Géza összeállította Kisiratos monográfiáját, Sarusi Mihály írásainak is volt szerepe. Ilona János, az aradi Szövétnek szerkesztője folyamatosan közli Sarusi Mihály írásait. Apja, id. Ilona János színes fotók összeválogatásával, vonzó füzetben mutatja be Kisiratos jelenét. Állami támogatás nélkül is él a falumúzeum. Évről évre ismétlődnek a kisiratosi festő-, a diákokat megszólító újságíró-táborok. Az Almási család felépítette és életben tartja a Máltai-házat.

A kisiratosiak a legnehezebb időkben sem voltak elesett emberek. Kihasználtak minden lehetséges gazdasági forrást. De segítette őket az a szellemiség is, amelynek Sarusi Mihály az egyik szószólója.

Olvasom Miska levelét.

„Csabán volt a könyvbemutatóm. Ott voltak a kisiratosiak is. Elképzelheted, nagyon jól esett.”

Be nagy szükség lenne sok ilyen község-író kapcsolatra.

Az árvaságot, a szórvány-életet nem könnyű átérezni.

Sarusi Mihály megtanulta, tudja ezt.

Maradjon csak meg Csabának, Almádinak, a Bereknek, de jusson belőle „Nagyfalunak” is.

A magyar Krisztus szenvedései nem értek véget.

Kell a hit, a bátorítás, a segítség. Kell a szó!

Sarusi Mihály nem fukarkodik.

SARUSI MIHÁLYRÓL, KÖNYVEIRŐL

*Mikor szív és szó, ház, ország magyar volt! –
Ma már csak krónikák beszélnek arról...*

(Szász Károly)

Sarusi Mihály amolyan ajándékozó fajta. Mikulás közeledtével nem a bakancsomba, postaládámba tette be az ajándékát. Mint máskor is: könyvet, az Alföldi képeket. (Barbaricum Könyvműhely, Karcag, 2005.)

Mocorog, éled bennem a szándék, rám telepszik a kényszer: írjak a könyvről és Sarusi Mihályról. Úgy, ahogyan tudok, a rám jellemző sutasággal, tárgyilagosságra törekedve, némi szubjektív beütéssel. Hát írok...

Nem elsősorban azért, mert Sarusi Miska könyvei megérdemlik – a legújabb is –, inkább amiatt, hogy a tőlem telhető harsánysággal kikiáltssam: – Fiatalok! Idősek! Ilyen irodalom is van Magyarországon.

Van ilyen is, nemcsak „világdivatba kapaszkodó... akár-micsoda”.

Nem valamilyen oldali ez az irodalom, de ha már besorolják az egyikbe, vállalni kell! Bólintani kell némely jelzőre is, a „nemzetire” mindenképpen.

Kevesen tudják, hogy van ilyen irodalom is.

„Ami már-már fáj: gyermekeink így – az egyetemig, mi több, az akadémiaig bezárólag – honnan tudnák meg,

hogyan van MÁS is?” Szomorú ez... Az „alig érdekesekekkel” minnek foglalkozni, van elég dolog a posztmodernekkel, pontosabban az üzleti-értékrend szerinti nagyságokkal. Ez történt Balázs József írásművészetével is. 2000-ben három regénye egybekötve látott napvilágot. „Két írás ha szóba hozta.” (242. oldal.) Azért olvassák Sarusi Mihály könyveit a Balaton-meltyéken, a Viharsarokban is. Remélem, sokan. Ismerősei, barátai mindenképpen. Idegenek is? Gondolom, néhányan közülük is. Ők többnyire Miska barátai lesznek. Ez történt velem is Aradon. Érdeklődő olvasóból barátá fejlődtem. Ez a barátság ma már kölcsönös. Igazolja ezt nagy magyarföldi munkácskáinak újabb válogatását meg-tetező, nekem szóló ajánlása.

***

Nem tudom, hol vonja meg Sarusi Mihály a Nagy Ma-gyar Alföld határát, de hogy nincs tekintettel a primitív gyűlölettel és hozzá nem értéssel meghúzott piros vonalak-ra, az bizonyos. Így az Alföldi képek 45-56. oldalain már Dorobanți-on, nekünk Kisiratoson jár. Egyik legkedve-sebb tanítványomról, a Doktor Úrról, Almási Béláról ír, s még sok mindenről, ami hozzá és családjához kapcsolódik, mindarról, ami Kisiratoson zajlik. A 216-222. oldalakról (Arad, Arad) külön nem írok, mert ott saját nevemre buk-kantam.

Kisiratoson, Aradon és a Körös-közben is számon tartják ám Sarusi Mihály törekvéseit, munkácskáit. A kisiratosiaknak most csak egy tucatnyi oldal jutott, ők egész könyvekhez vannak szokva (Kisiratos helynevei, Bp., 1987., ELTE, Kisiratos ragadványnevei, Bp., 1992., ELTE,

Csonka-Csanád, Békéscsaba, 2001., Békés Megyei Könyv-tár, Szalbek-Iratos, Arad, 2005, Irodalmi Jelen könyvek, Személynevek Kisiratoson. Bp., 2005., ELTE). Remélem, most sem elégedetlenkednek, ha mégis, különösebben nem nagy baj. Falujuk, immár községük amúgy is bevonult az irodalomba. Dr. Almási Béla is. „Ki tudja, mit hoz a jövő neki, nekünk. Teszi, amit lehet. (Ha közben a szíve – néha – neki is fáj.)”

***

Szeretném – bőven van okom ezt remélni –, hogy az Alföldi képeket figyelmesen lapozzák Békésben, a dimbes-dombos Dunántúlon, a Berekben, Aradon és Kisiratoson is.

Ami engem illet, a könyvet elviszem Fekete-Zarándba, Bélavárba, amúgy Belényesbe is. Elvittem azokat is, amik róluk is szóltak, kérdeztek:

Ki ez az ember?

– Mikor született?

–1944-ben? Honnan tudja, mi történt Gyantán, csak akkor született?

– Kitől tud a kerek negyedszázaddal még korábban Köröstarkányban megesett dolgokról?

– Bátor ember. Jól ír, és milyen különösen... Valóban re-gél, rejtett regéket mond el.

– Magyarkodik is.

Gyurkovics Tibor így vezeti be egyik Rekontráját (Lyukasóra, 2005. november): „Nem tudom, hogy kell ma magyarkodni egy versben. Lehet-e, kell-e? Magam is csak mély dühömben és indulatrohamomban fanyalodtam erre, ha muszáj volt. Mert van muszáj.” Valóban van, még akkor

is, ha ettől Sarusi Mihály rumun barátai nem perdülnek tánra. Nem az író tehet arról, mit mért a sors a kisebbségi magyarokra a királyi évtizedekben, a Csucsú-korszakban és mér még ma is.

* * *

Gondoltam arra, egyszer összeírom, szépen egymás alá rendezem Sarusi Mihály könyveinek fejezet- és alcímeit. Külön szedem azokat a kifejezéseket, szóösszetételeket, amelyeket bizonyíthatóan ő alkotott. Mit érnék vele? Legyen szó bár regényeiről, tájmonográfiáiról, korzózásai közben elpotyogtatott anekdotáiról, táblázataim nem adnák vissza írásainak ízét, zamatát, hangulatát. Így hát csak egyet lehet tenni. Kézbe kell venni könyveit. Olvasni kell azokat, figyelmesebben, mint a pénzt. Érdemes. Appendix: szeretném, ha sokan tudnák, hogyan és mennyire műveli Sarusi Mihály azt, amit divatos íróink bűnösen elmulasztanak: figyelni és meg is éli a határon túli magyarok múltjának és jelenének mindennapjait, tragédiáit, ritka örömeit.

Ezért felsorolom azokat a könyveket, amelyek az „odaátiakról” szólnak. Szomorú, hogy ezeket a könyveket (és a kisíratosíakat) a szegedi Somogyi-könyvtár polcain nem találtam meg.

Magyar Krisztus – Budapest, 1986., Szépirodalmi Kk.

Árva ima – Budapest, 1989., Szépirodalmi Kk.

Fekete-Zaránd – Békéscsaba, 2002., Tevan K.

SARUSI, KURTÁVAL, ZARÁNDBAN

KURTA MISKA

Leveli Zaránd vármegyéből (kapcsán)

AZ MÁI LABANCOKRÚL¹

(1995–1998)

„Hasonmás helyett Gyorgye bácsi eredeti, ötödfél példányban, stencil eljárással gyártott első, zarándi kiadása nyomán. (Az ötödik darabot a Részek-béli könyvritkaság készítése javán Kurta Gyorgye ebe szétcincálta. Bizonyos – rosszindulatúnak is mondható – hírsztelések szerint a dák–római ősökre visszavezethető kutya ezt követően megveszett.)

A különös kiadvány egy példányát Sarusi Mihály mentette át Zarándból Pannóniába.”

Csavarintások, kópéságok mindjárt a címben és a bevezető sorokban.

Ezek bizony kérik a magyarázatot.

Kurta Miska Pannóniája valamivel, ha nem is sokkal, nagyobb az egykori római tartományánál. Pannónia az ő olvasatában a megmaradt Kis-Magyarország, a Részek (Partium), Erdély, Kárpátalja, a Fel- és Délvidék nélkül. Hiányzanak még más „Apróságok” is.

¹ Kurta Miska leveli Zaránd vármegyéből, Az mái labancokról (1995–1998), Buvópatak Könyvek, 2007. Copirozás csak (Kurtafia) Kurta Gyorgye bácsi engedélyével

A Részek, Erdély északi és nyugati szegélyén a középkori Zaránd, Közép-Szolnok és Kraszna vármegye, valamint Kővár vidéke, amely a középkorban nem tartozott az Erdélyi Fejedelemséghez.

Zaránd megyét ne keresse senki mai térképeken. De volt ilyen megye.

Kurta Miska „Zarándról szólván” kissé távolabbra mutató vonalakkal meg is rajzolta a határokat.

Az a világ, amely benyúlik Fehér, Bihar, Békés, talán még Csongrád megyébe is, a levélíró képzeletében megmaradt Zarándnak. Benne van Arad is, a „főváros”. Zaránd megye 1626-ban egyesült Arad megyével.

Ott, a Zaránd-hegység lábánál, már csak egyetlen falut találunk, ami még őrzi a Zaránd nevet.

Kurta Miska három éven át, mindenféle zarándi helyről keltezte leveleit. Lehettek, voltak, vannak is ilyen nevű falvak, községek, mezővárosok. Az se baj, ha az elnevezések „egyszerű” kitalálások, kópéságok.

Elárulom, hogy a neves Márki Sándor történész által megtervezett s Homolka József által megrajzolt Zaránd vármegye térképe a Kurta Miska-félénél valamivel pontosabb.

Megtaláltam benne Kurtaegyházát, Kurtafejéregyházát, de volt Kurta-kér is.

Amikor az elmúlt évi labdarugó-világbajnokság napján, de nem abból az alkalomból, kézbe kaptam a „Körmentdi és Sarusi szabad csapat”-ot², amelynek előszavát levél formájában Kurta Gyorgye jegyezte, könyvespolcomra nyúltam, Ki kicsoda-kat, lexikonokat emeltem le s kerestem Kurta

2 Körmentdi és Sarusi szabad csapat, Barbaricum Könyvműhely, Karcag, 2006

Gyorgye (Curta Gheorghe) nevét. Éreztem én, hogy valami baj van ezzel a névvel. Lehet valós, de kitalált is.

Megvilágosodtam...

Nem más ez, mint egy Sarusi Miska-féle kópéság.

Kurta Gyorgye, Kurta Miska, Sarusi Mihály egy és ugyanaz a személy.

A zarándi világnak szomorú története van.

A már említett Márki Sándor Aradvármegye és Arad szabad királyi város MONOGRAPHIAJA-ból sok mindent megtudtam. Olvastam, hogy 1849-ben volt „zarándi hadjárat” is.

„Az aradiakat igen közelről érdekelte, hogy Véber János őrnagy mintegy 650 emberrel s 3 ágyúval febr. 17-én végre bevonult Halmágyra, melyet 5 lövés után ott hagytak a felkelők”.

Nem minden „Zaránd-környéki” és Zarándon túli csatározás volt ilyen szerencsés.

A felelőtlen Hatvani Imre szabadcsapatának abrudbányai próbálkozását követő harcokban esett el a katonáival arra felé vonuló Vasváry Pál is (Havasnagyfalu – 1849. július 5-6.).

Szemlélőként magam is tanúja voltam az 1944 szeptemberében megesett véres zarándi harcoknak, amelyek emléke mind a mai napig kísért a Zaránd-hegység lábánál.

Csavargott, korzózott arrafelé Sarusi Mihály is (Fekete-Zaránd, Tevan Kiadó, 2002).

Kurta Miska Zarándból „postázott” levelei eljutottak Pannóniába, s azokat közölte az Ez a Hét folyóirat.

Az eredeti, stencilezett első kiadás példányszámát nem tudtam megfejtetni. Kurta Miska matematikája több mint kópéság.

Gyorgye bácsi történelmi származású kutyájának további sorsát sem ismerem, csak remélni tudom, hogy az mái labancok közül nem mart meg senkit.

A kuruc és a labanc elnevezés – gondolom – nem igényel magyarázatot.

Arról azért mégis szólnom kell, kiket tekint Kurta Miska mái labancoknak, akik arról híresek, hogy szeretnek gyűlölni. Kurta Miska szeretné őket is szeretni, de azok nem engedik. Miska legalább azt megpróbálja, hogy gyűlölködésüket ne viszonzza. Ez így kereszt(y)ényi.

Lássuk, kik is azok az mái labancok?

Könnyen felismerhetők.

Azt vallják, hogy nem szabad nemzeti alapon „domborítani”.

A nemzeti az nacionalistát jelent. A nacionalista rögvest sovinszta, fasiszta is.

A nacionalizmus úgy elvetendő, ahogy van.

A hazafi csak hazaffy lehet.

Úgy tartják, hogy mi, magyarok a ganyéból jöttünk.

Ők világpolgárok, szabadgondolkodók, humanisták...

Pannónia...

Csezmicsei János (1437-1472) Ferrarában, Padovában tanult, s Janus Pannonius néven lett humanista író, költő. Még latinul verselt. Ezeket a sorokat ő írta:

„Eddig Itália földjén termettek csak könyvek,

S most Pannónia is ontja a szép dalokat.

Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám.

Szemlemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!”

(Laus Panonniae – Pannónia dicsérete)

Hát mégis csak ugyanabból a ganyédombból nőttünk ki. Van, aki előbb, van, aki egy kicsit megkésve.

Janus Pannonius Búcsú Váradtól című versében, amikor el kell hagynia a „szép Körös vidéket”, a lovag királyt, Lászlót méltatja, és az ő segítségét kéri.

Mégis kell a kötődés?

Az mái labancok úgy látják, a jövődő magyar értelmiségiek „elutasítják a történelmi tapadású fogalmakat”, „kormányférgék” voltak azok, akik elmentek a kenderesi temetésre. Ők támadtak a halálos ágyán vergődő magyar miniszterelnökre s fennen hangoztatták, Antall József nép-nemzeti, úri, árvalányhajás, keresztény kurzusú csapata Horthy rendszerét akarta visszaállítani.

Labanc munka nyomán születhetett olyan irodalomtörténet, amelyben nem szerepel Kodolányi János.

Kurta Miska ott, Zarándban, labancízűnek érzi a „találjuk ki Magyarországot” rikkantást, s nem állítana díszkaput, ha a Göncz-szekér áthaladna az ő városkáján.

Leveleiben nem kíméli a történelmi nevet viselő „glosszátort”, s van mondanivalója TGM számára is.

Meghallja, egyik levelében továbbítja is a Lakitelekről érkező, az egyik szabadelvű vezérnek szánt figyelmeztetést: „Kár, hogy feledeled atyamestered, Jászi Oszkárt, ki arra tanított, a politika erkölcs nélkül... bűnözés.”

Íródtak levelek Erdély és Zaránd ügyében is.

Az innen valósiak, mint például Farkas Árpád költő, újságíró, rendre kimaradnak az irodalomtörténetekből, aki ráadásul még a Sajtószabadság-díjat sem érdemli meg. A Farkas Árpád-félék „bár írnak néha cikkeket is, de sem a megbélyegzés, sem a dicsőítés szándékával sem minősíthetők újságíróknak”.

A levélíró erre kifakad: „Nyerges, nyergelj!”
Zarándból nézve az 1996-os nagy „temesvári békekötés” sem tekinthető igazi sikertörténetnek. Szerencse, hogy Tőkés László nem enged a 48-ból, 56-ból, 89-ből.

Csángó-ügyben sem marad adósa senkinek Kurta Miska, a Szentatya tanácsadóit is igencsak elmarasztalja.

Kemények, kíméletlenek, talán kegyetlenek is ezek a Zarándban íródott levelek, sikerült pamfletek.

Ott, a másik oldalon, mondják, ezeket a leveleket egy sarokba szorított, frusztrált, rosszcsont írta.

A József Attila-díjas író, a Táncsics-díjas újságíró Kurta Miska – most már inkább Sarusi Mihály – aligha remélhet legújabb könyvéért hivatalos elismerést. Legfeljebb valamilyen „alternatív” vállveregetést várhat el.

A levelek jó része ma is időszerű.

Levelek...

Sarusi Mihály kedveli ezt az írásformát, jól is műveli.

A leveleknek címet ad: Fridi, a Fridi; Kuruc labancosodása; Adytlanitóktalanul; Clujkások; stb... stb... stb...

Az érthetőség kedvéért Kluzskások, mert ugye Kolozsvár neve ma már inkább Cluj.

A levelek sora bő három év után megszakadt. Az utolsó keltezés valószerűsíthetően Párizs, 1998. III. 27. (?)

Ezen a napon (?) Michel Curta örökre (?) elszenderült. Abban a pillanatban állt meg a szíve, amikor neszét vette, hogy zarándi városkájában az utolsó eleven vasgárdista és a végsőkig kitarató s harcoló helyi RKP- (Román Kommunista Párt-) góré agyonverte egymást.

Leveli, mind a 127, hála a Búvópatak Alapítványnak, az elnök-felelős kiadó Csernák Árpádnak, szerencsére olvashatók. Olvashatják mind a kurucok, mind az mái labancok.

Az mái labancok is...

Olvadás közben, vagy csak végén szétcincálhatják a második kiadást is, csak arra vigyázzanak, ne járjanak úgy, mint Kurta Gyorgye ebe az első kiadással, a stencilezettel.

KÖRMENDI ÉS SARUSI SZABAD CSAPAT: „BORDAROPOGTATÓ ÖLELÉSSSEL”

Minapi számadásomnak egyik hiányérzete *Körmendi és Sarusi szabad csapata* (Barbaricum Könyvműhely, Karcag, 2006).

Nem írtam róla akkor, de még azután sem.

Nem írtam, pedig igencsak meglepett Kurta Gyorgye előszót helyettesítő zarándi levele.

És meglepett a két alföldi levante, a Körmendi-Sarusi szabadcsapat „zarándi bevonulása” is, pedig Miskát személyesen, könyveit is jól ismerem. Igaz, Lajossal már csak mint emlékekkel találkoztam.

Ezt sajnálom.

Csak megemlítem, a két kuruc leventének ott, Zarándban is nagy sikere volt, pedig nem közönséges napon, a labdarúgó világbajnokság nyitó mérkőzésének óráiban gondolták meghódítani (Aradon, a belvárosi református gyülekezeti házban) a közönséget.

Igaz, velük volt a Búvópatak segédcsapata Csernák Árpád és Gera Katalin személyében.

Szép, izgalmas este volt, labdarúgás nélkül is.

* * *

Sarusi Mihály mára már csak „Csaba élő írója” – Körmendi Lajos nevezte így.

Kettejük beszélgetéséből kirajzolódik mindaz, amit Sarusi Mihályról tudni lehet és érdemes.

Körmendi Sarusihoz:

Nem érzed úgy, hogy vidéki íróként – képletesen szólva – te egy „kazal” mélyén élsz, távol az irodalmi élettől, a különféle csoportoktól, eseményektől?

Mire a válasz:

– Nem veszed melldőngetésnek, hisz te is vidéki író vagy: igen jól érzem magam „távol az irodalmi élettől, a különféle csoportoktól, eseményektől”, hisz efféle környezetben születtek (mondjuk) Madách és Tolsztoj művei is. Úgyhogy nem ezen múlik, sokkal inkább a tehetségünkön. Meg persze azon a tagabb környezeten, amelynek kell, vagy nem kell a munkánk.

Az a kazal, amelybe bújtam (bocsánat, ha túl nagyot mondok): az a nép, amelynek tizenötmilliójából tizenhárommillió a mienkéhez hasonló körülmények közt próbál életben maradni.

Sarusi Körmendiről, Lajosról, a jó pajtásról, aki elment:

Nemrég azzal vette át az Arany János-díjat: nyilván azért ítelték neki, mert tudják, nagybeteg, de kifog a kurátorokon, azért is élni fog! Mert még annyi dolga van. Valóban, idén még csak 59 éves lett volna.

Nem sikerült; Körmendi Lajos újév napján, este a karcagi kórházban örökre elszenderült (...)

Ő jobban járt, nem szenved tovább, akiket viszont itt hagyott, sirathatják. Fájhat sokunknak – mindenkinek, ki ismerte – annak a magyar írónak a távozása, akinek mindene volt a fajtája, a hazája, szeretett szülőföldje, a Nagykunság,

családja, a nemzeti műveltség, a magyar írás. Húszegynéhány könyve jelent meg, megkapta íróként a József Attila-díjat, újságíróként a Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjat. Aki közel állt hozzá családtagként, barátként, olvasóként, gyaníthatja, mi minden maradt benne.

Ez a lényeg. A többi életrajz, „részletkérdés”.

* * *

A két harcos levente sohasem hátrált, nem „adta fel”.
Sarusi Mihály:

*Föladni? Soba.
Az igazi irodalom erre tanít. A többi...? Engem legalábbis
nem érdekel.*

Így gondolta, így mondaná ezt ma, Sarusi pajtása, Lajos is.

BOROS ÚTON SARUSI MIHÁLLYAL

Boros úti beszélőfüzér

Akinek ideje van, szegődjön Miska nyomába. Kísérje pincéről pincére, pinceszerről pinceszere, borvidékről borvidékre.

Ha nincs is kedve, induljon! A kedve az megjön. De mennyire... Már fűjja is a „Magyar gigába magyar nedűt!” nótát. Tartja a kupát és a kulacsát... „Innya kő...” S ha eljön az este, felkattintja olvasólámpáját, az éjjeli szekrényre teszi a flaskát, mellé a poharat. Kezébe veszi Sarusi Mihály Pincszer címen megjelent Boros úti beszélőfüzérét (Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2009), s lapoz, csak lapoz.

No meg tölt is.

„Igyál betyár, mullik a nyár, ugy se soká betyárkodsز már.” Közben oszlik a magyar ború, és álmosodik a „betyár”. Ha jó a bor, a fal se dől rá. Mire elfogynak az oldalak, kiürül a flaska is.

Miska barátja – a csabai – felkászálódik, vág magának egy darab csabait. Gondol a csabagyöngyére, a csabai ezerjóra is... Hej, de messzi érlelik ezeket. Nem véletlen, hogy a „csabai” kolbász mellé pálinkát iszik és nem csabai „ezörrosszbort”. Mert a rendszerváltozás utáni években a Csaba körüli tanyákkal is „megesik”, hogy a fináncok műtrágyából, kukoricatápból erjesztette „borral” teli tartályokat foglalnak le. Erről „Csaba írója” nem tehet.

Ő megírta ezt az igencsak hangulatos könyvet, ami arra biztatja a csabaiakat, ránduljanak már át Arad felé, a ménesi, a gyoroki, a magyarádi pincszerre, de legalábbis Mokra-aljára. Ha nem ízlik az ottani kadarka – jaj, dehogyis nem ízlik –, akkor induljanak Nagyenyed, Csombord irányába. Ha zavarná őket a határ s ha találnak bornemissza sofórt, üljenek autóba, s eljutnak távolabbra, a Balaton-melleyéki pincszerre. De utazhatnak Tokaj irányába is. „Körbe-Magyarország! Körbe, karikába. Borba.” De csak magyar bort! A ménesi is az volt. Valamikor... Balla gazda most is az. „Csapláros, méregkeverő! Ménes borából adj elő.” (Vörösmarty Mihály: Rossz bor)

Amennyire jellegzetes egy-egy borvidék, pincszer vagy pince nemes terméke, annyira sajátos, ízes, utánozhatatlan Sarusi Mihály írásainak a nyelvezete. Nem dadog, nem torzít, csak magyarít. Őrzi, erősíti, nemesíti írásainak (táj)jellegét.

Ha a borok érdemet, aranyakat érdemelnek, akkor Miskának is jár valamilyen elismerés. Ha én borosgazda lennék, egész hordóval küldenék Almádiba, mert nincs olyan kedvcsináló reklám, ami felérne a Pincszer íásaival.

Miska írja: „Rossz bortól csúnyán be lehet rúgni, jótól még jobban”. Ha valamiben vitatkoznék Miskával, ebben igen. De ha igaza lenne, a jó bortól berúgni mégiscsak egészen más.

Így vagy másképpen, bárki ihat Kurtucz Miska zarándi, Makra-alji csikóbőrös kulacsából.

„Adja azt a kaporszakállú Öregisten!”
„Isten éltesse kendet!”

* * *

Boros úti beszélyfűzér...

Olvasólámpa mellett kísérem Sarusi Mihályt. Pincéről pincére..., pincszerről pincszerre..., borvidékről borvidékre.

Kóstolgom a beszélyfűzért, közben a bort is. Ízlik ám, ez is, az is...

És nem álmosodom.

Ezek a magyaros kurjantások... Igyál...! Igyál...! És a magyar ború oszlik, mint a buborék.

És nem dől rám a fal.

Állok a lippai pincszeren – nem ismerem az 1994-ben megesett, Miska által felelevenített történetet –, és már Ménes felé kacsingatok. Hogy mi mindent tud Miska a ménesi, a gyoroki, a magyarádi, de még a Mokra-alji borokról is... Leginkább talán a ménesi aszú, a cadarissima...

És megfordul Ópáloson is.

Hej, ha korábban jár arrafelé Miska, velem... Elkísértem volna Ópáloson a magyarul érző sváb tanítóhoz, Wolz Jakabhoz. A kúriájába és a pincéjébe is.

Talán nem is boráért – micsoda Cabernet sauvignon-t érlelt hordóiban –, inkább sváb-magyar kedélyéért.

A borhoz való szőlőt egykori tanítványai lopták vissza a már csak volt saját szőlőjéből. Mázsaszámra...

Ne szűkölködjön öreg tanítójuk, jusson barátainak is.

Így született Jakab tata híres-nevezetes bora.

Sarusi Mihály Pincszer című „boros úti beszélyfűzére”, amit a „Magyar gigába magyar nedűt!” nótára írt (Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2009) talán a lehangulato-

sabb könyv, amit valaha is olvastam: 160 oldalon 94 hangulat-történet, ízes Sarusi-nyelven. Igencsak vonzó külsőben.

Felelősséggel ajánlom borúzóként bor mellé, de a szárazpipásoknak is.

Kedvcsinálónak.

CSABA (?) ÍRÓJA ARADON ÉS...

Aradé is...

Inkább Kisiratosé...

Nem Zarándé?

Főleg Csabáé! „Csaba írója...”

Mára már a Balaton-melleyékéé is ...

„Enélkül érdemes-e... valahol lakni?”

Egy írónak „még inkább”!

Sarusi Mihály „befutott” író. Ismerik „Kismagyarországon” s azon innen is. Tájainkon alighanem Ő a legolvasottabb kortárs író. Gyakran jár felénk, hol egy könyvbe-mutató, hol csak a barátság okán. Július 16-án éppen Kisiratoson. El is várják ezt a község díszpolgárától.

Negyvenegy kötet, tizenhat ilyen-olyan (nem akármi-lyen!) díj ...

Még a múlt évezredben, 1999-ben József Attila-, tíz év múlva, 2009-ben Arany János-díj. Közben – ezt is nyilván-tartja –, 2007-ben, az aradiaktól, Wieser Tibor Emlékérem.

Soknemzetiségű családja és a Kurtucz név köti vidé-künkhöz, amelynek benépesítését, későbbi életét családre-gényében, a *Magyar Krisztusban* írja meg.

Szökőélet című vallomáskötetében árulja el az író, mi köze van Sarusi Mihálynak Kurtucz Mihályhoz.

Kiheztartozása jelképének is tekinthető, hogy róla az első fényképek egyikét-másikat Aradon és Kisiratoson készítették.

„...hogy ilyen erősen kötődöm ehhez a tájhoz, ehhez a néphez, azt is apámnak köszönhetem. Ő úgy szerette az aradi magyarokat, az aradi románságot, vagy éppen az aradi zsidóságot, hogy ez a szeretet átragadt rám is.”

Így és ezért lett Sarusi Mihály „népi” vagy „nemzeti”, mélyen hívő ember, író.

Kritikusai, méltatói, olvasói egyetértének abban, hogy nyelvezte, szókimondása utánozhatatlan, egyedi. Helyenként nyers, talán naturalista is, nemegyszer indulatos. Humora fanyar, vaskos. Laza szerkezetbe foglalja mondanivalóját. Képeit montázszerűen egymás mellé helyezi. A látott, hallott történésekre balladaszerűen vissza-visszatér. Utalásait, el- és átnevezéseit maga az író csavarintásoknak, kópéságoknak nevezi.

Többek annál!

Miben gyökeredznek?

„Bélavárott hallja az ember (beszélget két asszony az ablak alatt):

– Valál idesnél?

– Valék!”

A *Fekete-Zaránd*-ban hallhatta ezt Miska, más egyebét Békéscsabán, vagy éppen Kisiratoson (*Kisiratosi tájszótár*, 2008).

Amit Ő művel, az irodalom, nem „világdivatba kapaszkodó... akármicsoda.”

Halk, csendes, szerény, szimpatikus ember.

Nem volt sem lehetőségem, sem erőm elkísérni boros útjain. Ő végigjárta!

Olvasólámpámat felkattintva kézbe vettem *Pincszer* címmel közreadott Boros úti beszélyfüzérért, amit a „Magyar gigába magyar nedűt!” nótára írt.

Éjjeliszekrényemre tettem a flaskát, mellé a poharat. Olvastam... töltöttem...

„Ígyál betyár, mullik a nyár, úgy se soká betyárkodsz már.”

Oszlott lelkemből a magyar bú, a fal se dőlt rám.

„Körbe-Magyarország! Körbe, karikába. Borba.”

Ménesen, Gyorokon, Magyarádon, Ó-Páloson, a Mokra-alján is jártam.

„*Csapláros, méregkeverő!*

Ménes borából adj elő.”

Ez a Miska... és Vörösmarty...

Végül csak elálmosodtam. Nem az olvasástól. A bortól. (Kötözködni vele? Megcsipkedni őt? Majd... eccer /egyszer/, ha kijózanodom.)

Hiábabaza.

Sarusi-féle cím. Kifejező. Találó. Nagyon is az.

A regény cselekménye?

Egy akármilyenközi (éppen temesközi) magyar falu pusztulásának, beolvadásának néhány évtizednyi útja. A megkapaszkodásért, a megmaradásért folytatott lankadó harc láncszemeinek a megcsörgetése.

A falu Szentjánosháza. Mára már Sintion. Van térképen ilyen falu. Nem a Bánságban, Biharban.

A főhős egy dolgos, nem éppen acélos akaratú parasztférfi, Kurucz Mátyás fia, Jani, akit apja kései párvtalasztásba taszít. Egy nála jóval fiatalabb román nagylányt vesz maga mellé.

Az egész nagycsalád, a nagymama is, románul szól az unokákhoz.

Pusztít a meg nem értés, a családi viszály, erőst az alkohol is.

Egymást követik a történések a második világháborútól '56-on át 1989 decemberéig. Még azon túl is, napjainkig. Jani valahogyan hiába próbálkozik.

Kovács Sanyi bácsi, kinek táltos híre van – Táltos Kovács –, kimondja azt, amit nem kellene, azt is, amit lehet, amit kell.

Mondásai, viccei évekhez és a rövidebb-hosszabb ideig tündöklő hatalmasságokhoz kötődnek. Ezek egy része csak könyvben bírja el a nyomdafestéket, újságban nem.

Hogyan végződik a regény?

A beolvadás határán álló hős, havasi román környezetben, egy móc kocsmában magyar

dalra fakad. Elámul az öreg havas is. Repül egy kés, de megáll a levegőben.

„Hogy megáll-e, ki tudja? A mítoszban meg tud állni. Úgyhogy a regényben: igen...”

Az én könyvespolcomon a Hiábahaza Rákosi Viktor (Elnémult harangok), Ignác Rózsa

(Anyanyelve magyar, Született Moldovában) és Jókai Anna (Szegény Sudár Anna) könyvei mellé került.

Végig a Corvinkán – Csabai csokréta – a 41.; válogatás Sarusi Mihály békéscsabai ihletésű írásaiból, novelláiból. Elkísértem az író a Corvin utcán át; meghallgattam az árokparton ülő szegény ember balladáját. Végül kiértünk a Pázsit-ra.

Megelevenedett a Pázsit nyara, ősze, tele, de még a tavasza is.

„A Pázsit ott volt, hol már nincs, volt egyszer egy pázsit.”

Emlékekben gazdag az a nemzedék, amelynek még volt Pázsit-féléje, nevezték bár azt marhavásárnak, Szálkádombnak vagy akármi másnak.

Molnár Ferenc a Pál utcáról, a grundról írt...

A szülők, a rokonok, a „népek” iránti szeretet lengi be a közlésre méltónak talált hét Sarusi-írást.

Csaba írója Csaba-álmát is bolygatja.

„Pedig Csaba iparkodna.

Iparkodjék is; a jelek szerint (újra) szükség van rá Debrecen és Szeged között. Aradot, Váradot nem pótolja, de valamit kezdhünk e térben, a nevetséghatár innenső zugának a szívében.

Ha a Nagy Boga Isten megengedi!”

És egy különös, de érthető mondat:

„Csabán – ki tudja, mióta – magyarnak az számított, aki csabai. Azaz: tót. (Bocsánat: szlovák)”

Hát így és „*Itten éldegélünk*” mi.

SARUSI MIHÁLY: HIÁBAHAZA³

„– *de a Faj megbalt benne: bulla!*”
(Mécs László: A pizstrángok hullája)

Van (?) haza.
Inkább csak szülőföld. Onnan elűz(het)nek.
Van még egy haza. Abba átköltözhetsz. Be is fogad(hat)
nak. (?)

HIÁBAHAZA!

Sarusi Miska-féle cím. Kifejező! Találó! Nagyon is az.
A regény cselekménye?

Egy akármilyenközi (éppen temesközi) magyar falu
pusztulásának, beolvadásának néhány évtizednyi útja. A
megkapaszkodásért, a megmaradásért folytatott lankadó
harc láncszemeinek megcsörgetése.

A falu Szentjánosháza. Mára már Sintion. A térképen is
van ilyen falu. Nem a Bánságban, hanem Biharban. Nomen
est omen... És hány ilyen lehet még, szerte a...

A főhős egy dolgos, nem éppen acélos akarátú parasztfér-
fi, Kurucz Máttyás fia, Jani, akit apja kései és kényszerű pár-
váltásba taszít. Egy nála jóval fiatalabb román nagylányt
vesz maga mellé. Neki és családjának is beteljesül a sorsa.

Az egész nagy család, a nagymama is, csak románul
szól az unokákhoz. Pusztít a meg nem értés, a családi vi-
szály, erőst az alkohol is.

³ Veszprém, Vár Ucca Műhely Könyvek 20, 2010

Egymást követik a történések a második nagy világ-
égéstől, '56-on át, 1989 decemberéig. Még azon túl is, nap-
jainkig. Jani valahogyan hiába próbálkozik.

Kovács Sanyi bácsi, kinek táltos híre van – Táltos Ko-
vács –, kimondja azt, amit nem kellene, azt is, amit kell,
amit lehet. Mindez nemigen zavarja Csucsúékat.⁴

Így vagy úgy, érdekesek Táltos Kovács meséi, viccei.
Évekhez kötődnek, 1972-ben Kádár János a vicc ihletője,
1987-ben Reagan és Gorbacsov.

Még emlegetik Szalay uraságot, román utódjáról is hall-
hatunk, szerepelnek a Brazíliában próbálkozó jánosháziak is.

Hogyan végződik a regény?

A beolvadás határán álló hős havasi román környezet-
ben, egy móc kocszában magyar dalra fakad. Mindenki
elámul, az öreg havas is. Repül egy kés! De megáll a leve-
gőben.

„Hogy megáll-e, ki tudja? A mítoszban meg tud állni,
úgyhogy a regényben: igen...”

* * *

Van a regényben tragikum, komikum és tragikomikum is.
Az írás igaz. Olvasmányos, lebilincselő. Állásfoglalásra
késztet, elkésérít. Harcra is buzdít.

Nyelvezete: sarusimiskás.

Az én könyvespolcomon, saját kis kánonomban, Ráko-
si Viktor (Elnémult harangok), Ignác Rózsa (Anyanyelve
magyar, Született Moldovában), Jókai Anna (Szegény Su-
dár Anna) mellett van a helye.

⁴ Nicolae Ceaușescu román diktátor Csucsú néven szerepel a regényben

* * *

Gondolatok a HIÁBAHAZA olvasásakor.

Ignác Rózsa frissen érettségizett „minoritar”⁵ Kovács Ilonáját nem ingatják meg a nagy hatalmú, nem is kulturálatlan, szerelmes inspector⁶, Ghiță Pompilius szavai.

– A szeretőmnek akarlak és talán az asszonyomnak és gyerekeket is akarok tőled. (...) Én magamba akarlak olvasztani, fölszívni téged, a fajtámba ölelni...

Kovács Ilona kilátástalan helyzetében sem lesz Ileana Covaciu inspector-szerető, de még feleség sem. Elindul egy másik úton, amelyen csak szentjánosbogárcák világítanak.

Évtizedekkel később Kurucz Jani gyengébb Ilonánál.

Oka van ennek. Magyarázata: új regény témája lehet.

Reményik Sándor elsiratta az „elpártolt liliomszál”-akat.

– *Liliomszál, liliomszál,
Idegenhez mért hajoltál?*

.....
*Ha magod lesz: drága gyermek,
Nem tanul liliomnyelvet*

.....
*Siratjuk a nászi kedved,
Siratjuk a fajtánk benned.*

A lányok után a fiúk is...

A felvidéki Mécs László átokra ragadtatja magát:

– *magyar júdások, árral úszók:
a nevük hullá, létük átok!*

⁵ minoritar, kisebbségit jelent

⁶ inspector, felttyvelő, Ignác Rózsa regényében tanfelytyvelő

Ma már nincs helye ekkora „szigorúság”-nak.

Legyünk (?) tárgyilagosak, következetesek.

Mi örülünk németből magyarrá lett nagyjainknak, elmagyarosodott derék tótjainknak.

Gyula diákot, vitéz Somogyváry, született Freissberger Gyulát a németek hurcolták el a mauthauseni koncentrációs táborba, magyarságáért, németellenességéért.

Így igaz.

De a románok hosszú évszázadokon át sem engedtek.

Ők nem!

– Uraim! Európában vagyunk. Tudják, mi lesz a Kárpát-medencében 50-100 év múlva? Mihez ragaszkodnak? Mibe kapaszkodnak? Szentjánosbogarak fényénél akarnak masírozni a XXII. század felé?

Mit válaszol erre Erdélynek, a Dunántúlnak a két HIÁBAHAZA?

Sarusi Mihály barátai, olvasói várják ám a válaszokat.

HÁROM KURTA BESZÉLY A VÉG-GYULAI KÖLTŐRŐL

*„Vajon elbőgné-e magát, ha hallaná,
bogy a pesti ifjú értelmiségi söpredék kiröhögi,
amiért (mindössze) magyar szeretett volna lenni,
vagy rögzvest közójük vágná a kocsmaasztalt?” (S. M.)*

Eldöntöttem, írok. Nem főleg Simonyi Imréről (1920–1994) a költőről, de miatta, Sarusi Mihály legújabb könyvéről, a SIMONYITÓL SIMONYIIG-ról. Sarusiról már máskor is, ha kell mindig! Simonyi Imréről eddig még nem, most sem méltóképpen.

Megtették ezt mások Sarusi Miskán túl is, s nem felelik el ma sem, ha van évforduló, ha nincs.

Elismerem: megérdemli.

De számomra Simonyi a Költő bonyolult ember, „különc”, mint majdnem mindenik verselő. Nyárspolgári mitvotomnak szokatlan. Nagyon érdeklődve olvastam, az Irodalmi Jelen júniusi számában, a Hevesi Mónár Józsefnek adott válaszokat. A jelek szerint Miskán kívül a Doktor úr, és Dancs László is jól ismerték a Költőt, engem is becsülésére készítenek. Ez eddig Ujj János (Arad megye neves szülőttei) tükrében vetült felém.

Megértettem: harcos magyar, jó költő, lehet, a még nagyobbak között a helye.

„...minden nagy – egyben: Legnagyobb.”

Illyés Gyula, Németh László + a Harmadik?

Nehezen tudtam volna vele barátkozni. Ez azért, nem biztos, nem is ismertem. Majdnem mindenki eloldalgott mellőle...

„Mégis Neki volt igaza?”

Vagy a Kossuth-díj osztogatóknak?

De hát én nem „a” Költőről” írok, csak Sarusi Mihály kurta beszélyeiről. Már az „előszó (avagy) bevezető, (netán) utószó” kapcsán provokált. A három kurta beszély kicsiny, 68 oldalas, könyvecskébe zárva, a beígért részekre osztva, „együltömös” olvasásra biztatott.

– Simonyi a legnagyobb?

Költő írja „a” Költőről. Nem semmi. Tényleg ilyen magasba jutott?

Még nem tudom hol és kik olvassák ezeket a sorokat, szeretném, ha érdeklődve tennék.

Ezért „meghökkeneni” akarok.

Nagyon régen, 1951-ben, Kolozsvárott, az osztályharcos (de a mienk) Bolyai Egyetemen, amikor mi vegyészhallgatók már minden lehetséges (sport és egyéb) küzdés első díját bezsebeltük, KISZ szervezetünk meghirdette a versmondó versenyt.

Évfolyamtársam és barátom P. B. , Benjamin László (1915–1986) Tűzzel, késsel című versével – 1951-ben íródott – nyűgözte le a tárgyilagos zsűrit. (A kiváló versválasztásért és mondásért kiosztott I-II. díjat immár több mint hat évtizede őrizzük gondosan lezárt emléklombikunkban. Ezért nem felejtettem el ezt a verset.)

„Somogyi vagy Simonyi? – már nem emlékszem, ...”

Természetesen nem Simonyi Imréről, hanem a „róka-prém és nyúlőr” mesteréről szól ez a vers. A Kossuth-díjas

Benjámín Lászlónak sem volt könnyű élete, de mégis más volt, mint a nála öt évvel fiatalabb olyan magasan nem díjazott társáé. (Nem kizárt, hogy ismerték egymást.)

Ebben a versben sok – pártos és nem az – igazság mellett van egy veresszak, az utolsó előtti:

*„Ha tudná, költő lett belőlem,
Fügét mutatna: – Cimborám!
Tűz és kés nélkül ennyit ér
a költészet, a tudomány!
Jegyezd meg, hogy a legszebb szó is
Malaszt, vénasszony-nyelvelés,
Ha nem hevíti tűz, ha érte
Nem markol kést a kéz!”*

Simonyi Imre nem volt „proletár költő”, (Benjámín László sem egészen), a leckét sem Benjámín mesterétől tanulhatta.

Simonyi Imre „kőkeményen nemzeti s demokrata.”

Én ezt hámoztam ki Sarusi Mihály első beszélyéből. De a tűz és a kés... A bátorság és a segítőkészség...

Simonyitól Simonyiig.

Már mint a költőtől, szülőfalujáig, Simonyifalváig.

Ez a kötet és a második beszély címe is egyben.

Sarusi Mihály alaposan körülnézett a Körös-mentén, költő barátja bölcsőjénél. Apja neve Szmola, anyja neve Annabring, a fiú Simonyi lett. Szemüveggel, vagy a nélkül mindent meglátott, ami arra érdemes volt. Bár magam Miskánál jóval többször megfordultam a Tőz közeli faluban s olyan barátok kísértek, mint Kovács Mihály, Kádár Mátyás, Urbán Jóska, a Szívós és a Hévízi család, sokkal

kevesebbet láttam, mint a beszély írója. Sokat és nagyokat kártyáztam a faluban és hálás vagyok a helyi Scholának, amiért annyi kiváló tanítványt irányított aradi iskolánk felé.

Dr. Kovách Géza szakszerűen, Sarusi Mihály költőhöz illően ír Simonyi Imre szülőfalujáról.

Magam csak egy anekdota írásba rögzítésének vagyok részese.

– Kik öltöztek ünneplőbe augusztus 20-án, Szent István napján, Simonyifalván még a legnehezebb időkben is?

– Hohner, Prüsztler és Annabring.

(Az Annabring az biztos, a másik két név lehet, csak példaértékű.)

A többit bízva rám. Üdv. Imre.

Itt már levelekről van szó, közhírré téve. Bárki olvashatja azokat. Tegye is. Nem kíváncsiskodás. Jól összeválogattak, nőkről is szólnak.

* * *

Nem tudom, hová, merre viszi Miska legújabb könyvét bemutatni, eladni.

Én megtettem nem terhes, inkább kedves kötelességemet. Szép álmom lenne, ha tudnám, írással felkeltetem a vásárlási és olvasási kedvet.

Réhon-étlap Sarusi módra / Sarusi-étlap Réhon módra /
Réhon-Sarusi / Sarusi-Réhon / Réhon-Réhon / Sarusi-Sarusi

„ESZI? NEM ESZI? NEM KAP MÁST!”

*Maros menti, egyszerű (olcsó?) ételek,
Sarusi szabadcsapatának szánva.*

Levesek

*Gulyásleves, fáradt nádvágóknak és dohánykertészeknek,
ahogyan az iratosi kertek alatt szokás.*

*Alig savanyított „csorba”, rumun módra, Balaton melyéki-
ek is fogyaszthatják. Mójjával!*

Készételek

*Töltött „kurety” (szarmaluce), mamaligucával, ahogyan
Fekete Zarándban szeretik.*

*Gombapaprikás „puu maminak”, sok nokedlivel. (Belé-
nyesi recept)*

*Diétás pulykamell, gratáron sütve, roscheibnival,
„Hiábahaza” maradéka.*

Túrós csusza, töpörtyűvel, sok tejföllel, ahogyan „Ides” szereti.

*Miska kedvence: Mamaliguca, burduffal, pörccel, kakas-
taréjjal.*

Desszertek

*Oláh palacsinta, sok kaporral, hogy az kaporszakállú nád-
vágó éhen ne haljon.*

*Újlaki sárgadinnye a Pontoskő tövéből. Ha az nem is, az
oltyán viszont éppen itt.*

*Lekváros palacsinta, Simonyi óbester markotányos nője
konyhájából.*

Italok

Borok a Pinceszerről.

*Pálinka „csak a magaméból”, amúgy Simándról. Saját
butykosból.*

Sör a közeli talponállóból (nálunk drága).

(ARAD, JELÖN KERTVENDÉGLŐ, KR. U. 2013.
SZENT JAKAB HAVA 20., A SZOMBATI DÉLI VE-
RŐN)

„MAJDNEM” 70 ÉVES SARUSI MIHÁLY

„Tizenöt
Tizennégy
Tizenhárommillió – Ne tovább!
Ne engedj tovább süllyedni, fogyni és apadni”
(Hun fohász)

Csak majdnem?
Hát akkor? Miért most?
Miért írok róla?

Egy esztendő ide vagy oda... Mi ez Miska csavarintá-saihoz, huncutkodásaihoz képest? No, meg éppen itt járt a közelben, Kisiratoson. A XII. FALUNAPOKON. Új könyveivel. Nem akármilyenekkel.

Számolgotok. Eddig 7 lapban és folyóiratban, pontosan 18 alkalommal írtam róla, könyveiről, „korzózásairól”.

Úgy érzem, ügyetlen voltam. Sarusi Miska nem sokra ment velem. Kisiratoson, Békéscsabán, Almádiban, talán az egész „csonka hazában” igencsak megsüvegelik, díjaz-zák is, de Aradon kevesen olvassák a könyveit.

Lehet, rosszul terjesztették, ügyetlenül „árulták” Sarusit.

Ez bizony statisztika: regény (7), kisregény (7), el-beszélelőkötet (7), verseskötet (3), útirajz (7), falurajz (7), széptanulmány (5), karcolatok (2), fürdőlevelek (1), vallo-más (2), tudósítás (1). Ez a Kisiratoson is bemutatott leg-

újabbakkal (LAJTABÁNSÁGI ÁLLATMESÉK, NÉGY KICSI MÉRGES AVANTGARD) 49.

Díjak is vannak „bővében”: szám szerint 17. József Attila (1999) megelőzte Arany Jánost (2009).

Most előttem a nagy lehetőség, az Irodalmi Jelen akár egy teljes oldala!

Sarusi Mihály Aradon!

Ez bizony nem igaz! Sarusi Miskát már elég régen nem hívták meg Aradra! De írtak róla. Ő is írt az aradiaknak.

Ami hiányzik a 70 éves jubileumig, pótolható. Lehet pótolni. Kellene is!

Akkor elkezdem.

***

Hova tartozik Sarusi Mihály?

Soknemzetiségű családja, a Kurtucz név – a Szökő-élet című vallomáskötetben árulja el az író, mi köze Sarusi Miskának Kurtucz Mihályhoz – köti ahhoz a vidékhez, amelynek benépesítését, későbbi életét családregényében, a Magyar Krisztusban írja meg.

Az is mond valamit, akár jelképnek is tekinthető, hogy Sarusi Mihályról az első fényképek egyike-másika Aradon és Kisiratoson készült.

Mindez kevés ahhoz, hogy elvitassuk Békéscsabának, szülővárosának elsődleges jogait. *A csabai Szajmán* (Magvető, 1981) beszélyfüzére, *A kaporszakállú nádvágó* (Magvető, 1985) kisregénye és későbbi munkái is jelzik, kié ő valójában, úgy elsősorban.

Amikor eddigi világát már szűknek érzi, ellátogat „Fekete Zarándba”, a Körösközbe, Aradra és Kisiratosra, Kis-

iratosra, Kisiratosra! Megnyugvást keres a „csonka hazában”: a „berekben”, a Balaton „mellyékén”. Ír egy különös imát: a *Hun fohászt*.

Az idei, nagy tavaszi hófúvásban, március 15-én elindult Balatonalmádiból a Belényesi-medencébe, Béla vára alá, Várasfenesre, hogy az ottani magyarok méltóbban ünnepelhessék meg nemzeti ünnepünket.

Döntsenek az olvasók, hol van inkább otthon Sarusi Mihály.

„A csabai Szajna Almádiban?

Ha az nem is, a Körös vizsont éppen itt... A Körös-part, mely szinte mint...

Nem mint a Balaton-part, nem is akár a Szajna mente, de valahogy majdnem ugyanaz. A kérdés csak az: mitől?”

Ő is mondja, én is bólintok: tőled, Miska.

„Apám úgy volt nagyon erősen magyar érzelmű, hogy tudta, honnan jött, tudta azt, hogy a családban vannak román testvérei is – nekem is vannak –, tudta azt, melyik közösség nevelte föl itt, Erdélyben. Olyan világban nőtt föl, ahol az volt a jellegzetes, hogy épelméjű ember barátságban, szeretetben próbált lenni a másikkal.

Ezt tanultam én is tőle.”

Így és ezért lett Sarusi Mihály „népi”, vagy „nemzeti”, mélyen hívő ember.

Olyan jelzők ezek, amelyekről azt se tudni már, dicsérünk vagy megbélyegzünk velük.

Én elismerni, kiemelni akarok!

***

Sarusi Mihály magyarul gondolkozik, úgy is ír, de különös nyelvezete van.

Kópéságok, csavarintások, nyelvi játékok teszik egyedi-vé, utánozhatatlanná. Helyenként nyers, talán naturalista is, nem egyszer indultatos. Humora fanyar, vaskos. Laza szerkezetbe foglalja mondanivalóját. Képeit montázszerűen helyezi egymás mellé. A hallott, a látott eseményekre balladaszerűen visszatér. Kitalált szavai, szófüzései, mondatai nem mesterkélték.

Amit ő művel, az irodalom, nem „világdivatba kapaszkodó... akármicsoda”.

Olvasni, érteni Sarusit?

Nem könnyű. Szokni kell.

Nagy „ego”-val, mégis szerényen járja a „csonka hazát”, Erdélyt, a „részeket”, most Szent Jakab havában, újfent Kisiratost.

Nem jött üres kézzel. Magával hozta barátját, Vágner Szabó János publicistát és legújabb könyveit: a „4 kicsit” és az „állatmeséket”. Legyek pontosabb és tisztelettudóbb: Négy kicsi mérges avantgard, másképpen Négy beszély az 1960-as évekből és a Lajtabánsági állatmesék, aminek fikarcnyi köze sincs Ezópushoz („Aiszóposzhoz”).

A négy kicsi beszély egyikét-másikat a szerencsésebbek már olvashatták. Az író ezekkel az elbeszélésekkel lépett pályájának akár rögsnek is mondható útjára. De a Hogyan lettem plebánus, az Anti-Werther, a Szegény ember az árokparton, a Pázsit, bár 1966 és 1967 termései, így együtt csak most kerültek ugyanazon kötetbe, pedig igencsak összetartoznak.

Nem lesz velük gondja a nyájas olvasónak.

A másik könyv, az egészen új. A *Lajtabánsági állatmesék* „alig torz tükre annak, ami volt, ami lehetett”.

Hol és mikor?

A valamikor „felelőtlenül” kikiáltott, soha sem létezett, csak eme írásokban lélegző Lajta-bánságban. Ez a „bánság” az egykori Moson, Sopron, Vas megyék napnyugati részét foglalja magába, a napkeletiekkel kiegészítve. Az elbeszélésekben megjelenített elmúlt évtizedek történései csak alapos írói igazítással ágyazódhattak be a címre utaló tájba.

Bravúr kellene ahhoz, hogy a 218 oldalba zsúfolt „állatmeséket” összefogva tálaljam az olvasó elé. Azt azért tudni kell, különleges, ínycsok falatokra számíthat az, aki az olvasólámpa mellé ül.

Bár *Szaga van a menyasszonynak* és a *Taknyos varnyút* is el kell fogyasztani, „nem megy el” az olvasó étvágya. Kinek-kinek az ízlésére bízom, mi legyen az ebéd utáni deszsert. Ha italt is fogyasztanak, vigyázzanak, ne homályosuljon el a *Kukkerlátás*.

Komolyra fordítva a szót, azt „illik” rögzítenem – mert az egészben ez a lényeg –, hogy a kötet 22 elbeszélése, a bennük rejlő játékoság ellenére, maró és nagyon keserű iróniával piszkálja fel a szörnyűségeket, visszasságokat, gyengeségeket. Születtek regények, filmek, készültek tanulmányok azokról az évtizedekről, amelyekről a tanulságos „állatmesék” is szólnak. Az elbeszélések annyiban újak és egyediek, hogy azokat így, ebben a formában, a Csontka Hazában és azon túl is, csak egyvalaki tudja elmesélni: Sarusi Miska.

Megtudtam, más is van Sarusi batyujában. Még lapul benne valami, lehúzza, nyomdára vár. Kisiratosnak lenne a legfontosabb. Nekik készült, róluk szól. Súlyos három kötet. Vaskos munka, olyan, mint Miska humora.

* * *

Úgy hallottam, olvastam is: sikere volt Miskának és könyveinek a kisiratosi napokon. Nem is volt ez nehéz, Szabó János igencsak érti a dolgát és jól ismeri a Sarusi-féle irodalmat.

Kisiratos után akár Arad is lehetne az újabb állomás.

SZILVESZTERI PARÓDIA

Fő, hogy mögvagyok, majd hetven évesen.

Túl-a-Gulágon, a csabai Szajrán, fecskeútamon írom azokat a kúr(va)lapjaimat. Immár a 27-et. Igen írom, a Magyar Krisztus után, miután „avaramu”-ként, korzózásaim során végig portyáztam az egész Fekete Zarándot. Csabai, iratosi Raj Kapoor!

Ópusztaszer–Lajtabánság–Pincszer–Balatonmelyéke–Hun (?) fohász!

Valóban, mindezt én írtam? Igaz, segített a Körmentdi szabadcsapat, de mégis, immár majdnem félszáz hosszabb rövidebb „beszély” s megannyi-díj.

– Még! Még! Ennyi nem elég!

Végig a Corvinkán: találkoztam a sánta cigánnyal és a hullamosóval, láttam legelni Ádler Józsi kecskéit és Viki néni röpködő vasfazekát.

A Körös, már-már a Szajna! Szinte a Maros, a Balaton! Mind!

– Mitől, Misa?

– Hát, mitől? Tőlem! Kurta Gyorgye megmondta. Értik a csavarításaimat, a kópéságaimat?

Miért ez az önkínzás, ez az ének? – ahogyan fokosos nagy elődöm kérdezte.

Mindenütt jól éreztem magam, mindenről szívesen írtam. Istenem! Kisiratos (Dorobanți)! De az igazi, az a PINCESZER. Pancsborok útján találtam végre oda, ráültem az ördög elleni gatyátlan hordóra:

„Igyál betyár mullik(!) a nyár,
ugy(!) se soká betyárkodsز már.”

Ott tanúltam meg a részegség 12 fokozatát.

„Kecskét hágó részeg”! Ne firtassuk.

„Ezöknek, somlai?”

Térjünk rá a „Ménösire – gyorokira – magyarádira”!

Irgumburgum, Makra-ajji. Erdélyi-, aradi-hegyajjai borkútból való.

Nóta, bor, kacagás... Innya vagy nem innya? Csikóbőrös kulacsomból se?

Hát, akkor eltemetem ezeket is a kukába.

Édes ángyom!

Ennyit egyelőre. Elért immár, elért engem is a részegség „ruszkiúzó” foka.

Nem! Még nem vagyok „meredt” részeg. „Kopott iratomat”, egy írástudó kopóra bízom. Szaglásszon csak, mert az irat kopik. „Kopóirat”, regény, még a XX. századból.

Ángyom!

Nyújtsd karod! Hadd szolgáljam tovább ezt a népet.

Hazánk! Hazánk! Hiábahazánk...

B. U. É. K. „A TEGNAP”-osoknak és olvasóiknak
KURTA MISA

Csonka-Csanád, 2013. fagyláros hava, 31. éjfél előtt, utolsó perc.

ZARÁNDI FÜZET

Könyv? Könyvecske? Jegyzetfüzér?

Csak szerényen!

Füzet! Zarándi füzet!

Ki írta? Kirül? Mit? Hogyan? Mért-e?

Hát rúla! Csak ez a fontos. Meg a „mit” és a „hogyan”.

Ez az érték. Lemérhetik, ha olvassák.

Ki írta?

Jobb híján: én, a kémiatanár. Kontár. Igyekeztem.

Mért-e?

Ú – Miska – is gondolta, nekem is tetszett. Füzérbe szedtük – szerény csokréta –, szagolgassák. Olvassák. Akár újra, akár most először. Jó lenne.

Aztán mög az is kiderült, hogy a Magyar Krisztus-ról én alig valamit, inkább semmit... Pedig... Akkor én még nem is ismertem Sarusi Mihályt, a Kurtuczokat, Kurta Miskát és Gyorgyét sem. Bátorság is kellett volna, kölcsönkérni a becsempészeti könyvet. Mert kutatták, nyomozták. Megijedtek, féltek tőle. Úk is.

Kiderült, hogy Sarusi nem csak a csabai szlovákság írója. Jóval több annál. De miért féltek? Olvashatták, észrevehették, ugyanúgy fáj neki a román, a zsidó, a cigány baja is. Végig, azután is mindig megírta, magyar, román, német, zsidó, szlovák, cigány – a sorrendnek alig van jelentősége – egyaránt kedves neki. Na, nem „Csaucseszku”, a kondukátor – Nicolae Ceaușescu –, nem is a sortüzet

vezénylő „Brigye kapitány”, hanem a kocsubai paraszt, a bánáti sváb, a kisiratosi zsidó és cigány, és a csabaiak, úgy egészében, mindenestül, szlovákostul.

A saját fajta, az még is csak... De ha sortüzet vezényel, ha gazembereskedik, akkor már nem!

A Körmendi–Sarusi szabadcsapat az más. Van fokosuk, mert az jól jöhet. Szabó Vágner János, másokkal együtt, csatlakozott hozzájuk. Engem is befogadtak. A kávéházi kártyás embert. Van már fokosom is. Tartom, őrzöm. Görbebot helyett majd arra támaszkodom. Rövidesen. Talán má' kellene is.

Kurucok vagyunk, de nem gyűlöljük a labancokat sem. Olyan ez a világ, hogy nem jó, nem szabad gyűlölködni. Mert fogyunk. Még vagyunk?

Keményen dolgozik Sarusi Mihály ezért a viláért. Le-és megírja azt, ami fáj, ami mocsok s azt is, amit óvni kell, amiért örülni érdemes. Eddig... (49?) könyvben, füzetben, fohászbán. Hála a Jóistennek most már díjazzák is. A lajstrom tiszteletet parancsoló, de nem teljes.

Azért érdemes ünnepelni, boros úton, a pinceszeren.

* * *

Író, költőt ne hasonlítgass máshoz. Senkihez! Arany-szabály.

Nem is teszem, de jártam a HANUL MOARA CU NOROC-ban. Ioan Slavici román klasszikus. Író! Intézmények névadója. Zarándi! A hajdani betyárvilág ismerője.

Moara cu noroc – Jószerencse malma. Így fordítják.

A „han” étlapjáról idézek:

– Gulyas la ceaun – da-nvata si valahul sa zica joaj!

– Nyalkosság da curcan.
– Peste pane – sa-ti creasca prunku okos.
– Paszula din Ardeal.
– Ciolan de porc – cum cereau Lica Szamadau si gróf Vermessy.

Az egész olyan Slavici-os. Nem fordítom le, a helyesírást is kicsit megkevertem. Így beszéltek valamikor Zarándban.

Slavici-os! Sarusi-s!

Készítettem egy étlapot – olyan sarusis-t –. Kinyomtattuk. Egy a „Tódáshoz” közel született, kisiratosi pincérlánnyal becsempésztük a Carte de meniu-ba. Megleptük Miskát. Legalább ennyi kijár Slavicinak, de Sarusinak is.

Különben Miskának sok rokona van. Ismerek pincért, vízvezeték-szerelőt, színházi embert, jövődő vegyészkatátót. Számon tartják a híres rokont. Én is a jeles barátot.

Miska tudja jól saját értékeit. Szerényen büszke, vagy büszkén szerény.

Szereti, ha hallgatják, de azt is figyeli, amit mások mondanak.

Felkerestem Almádiban, Balaton-melyéki Tusculanumában. Finom meggyes pitével engedtek utamra, és Miska elkísért. Gondoltam, büszkélkedjem vele vendéglátóim előtt. Alkonyatkor ültünk le az asztalhoz, hajnaltájt vetünk búcsút Miskától.

Mit csináltunk?

Ültünk és beszélgettünk. Kancsó is volt előttünk. Cigány nem volt. Nem húzattuk, nem daloltunk.

* * *

Itt ez a kicsi füzet. Mondhatják: szerénytelenség! Tőle is, részemről is.

Mert mi az gondoljuk, hogy valami fontosat csináltunk.

Igen, azt gondoljuk. Egy, legalább kicsit fontos valamit raktunk össze.

Ha már van ez a Sarusi Miska, és vagabundként végig korzózta a Fekete-Zarándot, megírta ezt is, meg azt is, akkor ismerjék meg őt minél többen és jobban. Ismerjék meg minél közelebről.

Koccintsunk az egészségére ménesivel vagy magyarádival.

– Proszit!

– „Fő, hogy mögvagyunk!”

2002-2015

Kurta Gyorgye
MAGYAR KRISZTUS,
MÉG MINDIG

– Tűzbe vele!

„Krisztus” a máglyán...

Kend könyve a tűzben.

Aradon is keresték. Többen terjesztették. Hírét vitték.

– Csabán bukkantam rá, megvettem.

Áthozta, járt kézzől kézre.

Más is becsempészte. 1990-ben ajánlást kér a könyvébe.

Hogy évekkal később ugyanazt az oldalt kitépve másvalaki kérjen belé Aradon ajánlást.

Vitték, mint a.

– Sógor elolvasta, mindent aláhúzott, amiről úgy érezte, hogy róla írtad és ideállított nénédhez a Kekecsre. Nagyon kiabált, hogy a falu előtt megszegényítetted és hogy mindezt csakis anyósoméktől hallhattad, ők árulkodtak a családjáról, mert a testvére is magára vette, hogy az ő nevére keresztelted sógort... Meg hogy még a saját unokahúgod is kiírtad, miket művelt Aradon! Az uram hallgatott, nénéd aztán jól nekiment, hogy amíg nagyfiú volt, a tájékunkra sem jött, most meg hogy lejjebb adta, hirtelen eszébe jut a rokonság?... Ha az ennyit ér, takarodjon! Persze cifrában mondta! Én odavettem: Tudja-e, sógor, hogy Misi az

uramat, az édes unokatestvérét is ugyanúgy kiírta?! Hogy remorkával hordta haza a kollektívából a kukoricát?... Mit kapott volna érte. Elbámult, tényleg, mutasd, hol írta... S való, benne van... Hogy így összever, úgy, ha találkoztok! Bement a rendőrhöz is, de az leintette, nem szabad, a végén még neki lesz belőle baja. Hazament és mérgeiben szétépte a könyved, bevágta a kályhába! Húgodé volt, attól kérte kölcsön.

Mondja kend:

– Nem róla írtam.

– Mondod te, ő meg azt mondja, hogy róla!

Akinek nem inge.

– Ez az, de ú magára vötte!

Más MAGYAR KRISZTUS meg (abban a faluban, amely – nem teljesen ok nélkül, bár NAGYFALU nem KISIRATOS – úgy veszi, róla írta a könyvet) egy nyugalmazott tanár tudomása szerint kartársa atyjának a jóvoltából vettetett a tűzbe.

– Amikor Illyés Gyula megírta az igazságot Erdélyről, betiltották a könyveit: valamennyi könyvét ki kellett dobni a könyvtárból. Ha maradt egy, nyomozni kezdtek utána. Így jártunk a te könyveddel is. Valaki a kocsmában elárulta, hogy olvasta, azonnal házkutatást tartottak nála. Keresték, de nem találták a könyvedet, mert közben visszaadta annak, akitől kapta. Annak aztán megijedt az apja, és féltve a fiát, elégette.

– Tudjuk, hogy ki árulta el – vélekszik 1990-ben a rokonság (hogy a könyv 1986-os megjelenése óta először hazamehetett az író, aki nekik sem mondta meg, mert hogy addigra megtudta, ki mulatott, KRISZTUSÁból citálva a szalbekiratosi Csárdában.

Nagyon jól tudják. (Tudták akkor; hogy mára elfeledték...) Minek híre eljutott Tótzaránd maradék magyarságához is. Akkor, még a múlt század végén.

Budapesten 1986-ban megjelent a MAGYAR KRISZTUS című regény, amely a környék népéről szól; a hatóság házkutatást rendez annál a tanárnál, aki a nyilvánosság előtt szóba hozza. A kötet több példányát tűzbe vetik tulajdonosaik, nehogy őket is elővegye a román kommunista politikai rendőrség.

2003-ban kérdi egy akkori vezető (nevezzük nevén, a korábbi tsz-elnök, Szanda Antal):

– Mi volt abban? Annyira keresték.

Tűvé tette érte a falut a szeku.

– Az 1980-as években nem csak a MAGYAR KRISZTUSsal volt baj, Illyés Gyula összes könyvét ki kellett venni a községi és az iskolai könyvtárból is – emlékezik Benedek Sándor tanár bácsi.

Réhon Józseftől olvastuk (Sarusról).

– Amikor addigi világát már szűknek érzi, elindítja „Nagyfalu” felé a dohánykertész zselléreket, s jó másfél századon át kíséri figyelemmel, írói munkájával sorsuk alakulását. Megszületik a MAGYAR KRISZTUS (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1986). Olyan időben érkezik meg ez a könyv Aradra, Kisiratosra – ma sem tudni, hogyan –, amikor azt az olvasóknál csak az állambiztonságiak keresték kitartóbban.

Almási Béla, a falu mindenkes körorvosa árulta el Sarusinak (ő meg nekünk).

– Znorovszky Attila hozta át Csabáról a könyvedet (1986-ban). A szüleim eltüntették (apja, vagy anyja bedobta a kemencébe), féltettek. A második példányt te hoztad az 1990-es évek elején, valaki elkérte, nem adta vissza. A harmadikat is tőled kaptam (a 2000-es évek elején), valaki ezt is ellopta.

„MAGYAR KRISZTUS” a kemence tüzeiben...

Znorovszky később, az 1980-as évek végén, amikor áttelepült, járt Csabán Sarusinál, aki sajnos nem tudott rajta segíteni. (Rövidesen végzett magával.)

Benedek Sándor tanár, művelődési ház igazgató-könyvtáros regéli 1996-ban:

– Almási Vince apja égette el a MAGYAR KRISZTUS-t, nehogy megtalálják a fiánál! Valamelyik tanár a kocsmában elszólta magát, és a rendőrök keresték a könyvet. Nála nem találták, Almási Vince (iskola)igazgatónál volt, mire az apja, féltve a fiát, betűzelte.

Aradon az 1990-es évekbeli Arad–Gyula baráti találkozó alkalmával fölhívta magához Sarusit egy magyartanár-nő, ajánlja neki a MAGYAR KRISZTUS-t. Az előzéklap és a belső címlap eltűnt, tán a mindig új tulajdonos tépte ki őket, ne maradjon nyoma, hogy eredetileg másé volt, másnak ajánlotta. Eszerint ez a példány már Sarusi harmadik beírásától lett terhes!

1996-ban regélik Kisiratoson.

– Püspök György iskolaigazgató, már nyugdíjas, a Templom utcában a Plébániával szemben laktak – ő jelentette föl szomszédját, Gagy György matektanárt, hogy

mit olvas. A MAGYAR KRISZTUS-t. Beszélhetett róla a kocsmában?... Szentpálon orosz tanár volt (Püspök?)... Ma is iszik (...melyik?..)

Almási Vince emlékezik Sarusinak kürtösi házában 2007-ben, Úrnapján.

– Csabán megvettem a könyvet, itthon a tantestületben említettem, hogy milyen könyv jelent meg rólunk. Valamilyik kartárs a kocsmában elszólta magát. A szeku behívatott Kürtöstre. Faggattak, tagadtam, hogy tudnék a könyvedről. Megígértették velem, hogy szólok, ha megtudom, kinél van. Hazaérve bevágtam magam a kocsi, irány Majláth, anyáméknál hagytam, legyen náluk. Amikor megjött a rendszerváltás, kerestem, nem találták. Haláluk után eladtuk a majláthi házat, amikor kipakoltuk, sem került elő.

– Lehet, hogy bekerült a kemencébe. Apám, anyám feltehetően.

Negyed századdal később egy asszony (Falkus Juci néni) azért megy el a kisiratosi könyvbemutatóra, hogy lássa, ki az a Sarusi Mihály. Mert a MAGYAR KRISZTUS miatt őt is nyaggatták.

Az iskolában tanítók közül Gagyi meg Almási tanár bácsinál volt meg az aradi magyar paraszt családregény, a MAGYAR KRISZTUS, amely lassan 30 éve jelent meg. (A faluban még bizonyosan Almási doktornál, az ő példánya is keltekorán tűzre vettetett.) Gagyi a kocsmában emlegette a könyvet, mit nem olvasott a faluról, egy Sarusi nevű csabai íróról, akinek a rokonsága itt él!?

Ez 1987-ben, egy évvel a megjelenés után volt, magyarázza a polgármester (akkoriban iskolaigazgató tanár),

Almási Vince – minek a híre, mint mondtuk, eljutott Zarándig.

Valaki megvitte a híret a szekus illetékesnek, hogy az eljárást – kend ellen – lefolytathassák.

– Érdemes volna kikérned a szekuritáté anyagából a rólad szóló jelentéseket! – biztatja kendet e lehetetlenségre Szabó Jani barátunk (/a Tisza/ Mart-fü/vé/ről).

Arra lettek volna kíváncsiak az eredeti román komonizmus kürtösi politikai rendőrei, hogy hány tanárnál látták a kend (személyesen Sarusi) könyvét.

Almási Vincét (aki a könyvét az anyósáéknál, Majláthon rejtette el /hogy Miska bátyánk e könyve soha többé ne kerüljön elő/), Gagyi Lacit is megszorogatták.

Tűvé tették érte a falut?

Érezte kend, egyhamar nem teheti a lábát Erdély szent földjére! (Hogy 1986 után csak 1989 végén merészkedjék ezt megtenni.) Mit kapott volna...

– A dózecssecsincs van még?!

Hogy tudhattak volna ők bármit is: kendről?!

...Szemrevételezte kendöt (a falunapi könyvbemutatón), majd szó nélkül távozott. Anélkül, hogy ráköszönt volna. Szerencsére másnak csak elkotyogta, mit keresett itt. Ott, a könyvbemutatón a tegnapi iskolaszolga.

Berendelték Kürtöstre a kisiratosi magyar tanoda két taktárát is. Kerékpárral hajtottak át. A szekusok faggatták őket, de nem tudtak semmit (kendről, illetve a könyvről). Szöröncsére! Az eredeti román komonizmus kürtösi politikai rendőrei – jutalmul – hazavitték őket takszijukkal Kisiratosra.

Hogy kutyagolhassanak vissza Kürtöstre a bicajukért.

– Ú vót az?

Ú; ki, ha nem.
Nem a könyvre; kendre volt kíváncsi.
A 'könyv'...
Az élet. Életünk.

ERDÉLYI ÉS ETELKÖZI TÁRGYÚ (S VONATKOZÁSÚ) SARUSI-KÖNYVEK

- Magyar Krisztus.** /Regény./ Bp., Szépirodalmi Kk., 1986
+ világháló: sarusi.hu
- Kurtucz Mihály: **Kisiratos helynevei.** Bp., ELTE, Magyar Névtani Dolg. 71. 1987
- Árva ima.** Kisregények. Bp., Szépirodalmi Kk., 1989
Kazal. /Regény./ Békéscsaba, Tevan Kk., 1991 + Új Magyarország, 1991/1-73.
- Kurtucz Mihály: **Kisiratos ragadványnevei.** Bp., ELTE, Magyar Névtani Dolg. 107. 1992
Vagabundkorzó I-VII. Szolnok (1993), Karcag (2001), Veszprém (2014)
- Eszterberke.** Történelmi regény. Budapest, Szépirodalmi Kk., 1993
- Decebál Gyulán.** Napló-Részek. /Kisregény./ Miskolc, Felsőmagyarország K., 1995
- Csuba Ferke. Karcag, Barbaricum Km., 1997. + vígjáték: sarusi.hu*
- Szökőélet. Egy szegény-legény vallomása. Miskolc, Felsőmagyarország K., 1997*
- Írni, Csabán. Gyoma, Kner Nyomda, 1998 +Békéscsaba, M. Téka Erkel S. Könyvesház, 2006 + sarusi.hu*

- Csonka-Csanád** – Kis iratosi falurajz. Békéscsaba, B. M.-i Könyvtár–Körös Ir. T., 2001
Petőfi: más. /Széptanulmányok./ Szolnok, Szépirás K., 2002 + sarusi.hu
- Fekete-Zaránd.** Százegy igaz történet a Köves-Körözs mentéről. Békéscsaba, Tevan K. 2002
- Szalbek-Iratos.** (Hatvan év a magyar-román mezsgyén.) Arad, Irodalmi Jelen Könyvek, 2005
- Kurtucz Mihály: **Személynevek Kisiratoson.** Bp., ELTE, Magyar Névtani Dolg. 191. 2005
Alföldi képek. Karcag, Barbaricum Könyvműhely, 2005 + sarusi.hu
- Kurta Miska levelei Záránd vm-ből **AZ MÁI LABANCOKRÚL.** Kaposvár, Búvópatak, 2007
- Fő, hogy möggyunk.** Szolnok–Miskolc, Szépirás K.–Felsőmagyarország K., 2007
- Kisiratosi tájszótár.** Budapest, ELTE, 2008
Pincszer – Boros úti beszélyfüzér. Budapest, Széphalom Könyvműhely, 2009 + sarusi.hu
- Hiábahaza.** Veszprém, Vár Ucca Műhely K., 2010 + sarusi.hu
Hun fohász. Kaposvár, Búvópatak, 2011 + sarusi.hu
- Simonyitól Simonyiig.** Békéscsaba, M. T. Erkel S. Könyvesház, 2012 + sarusi.hu
Kopóirat. Regény a XX. századból. Budapest, Hungarovox K., 2013 + sarusi.hu
- Tiszta betű – Sarusi-megszólaltatások. Békéscsaba, Corvinka Könyvek, 2014 + sarusi.hu*

